

619

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ANA BİLİM DALI

KIRGIZCA ON İKİ MASAL

(Metin-Çeviri-Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

61934

Hazırlayan

Zeynep Derya DALKARA

Danışman

Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL-1997

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
GİRİŞ.....	5
GRAMER İNCELEMESİ (-ke ile yapılan küçültmeler).....	6
METİN.....	8
AYUU MENEN ÇİRKEY	9
KUU TÜLKÜ.....	11
EKİ KULAK	12
KÜKÜK MENEN ZEYNEP	14
CILAN MENEN KİŞİNİN ARBAŞI.....	15
KUYRUGUN CAZALAGAN TÜLKÜ	16
ALDANGAN KARIŞKIR.....	18
TÜLKÜ MENEN KARIŞKIR.....	19
TÜLKÜ, COLBORS, AYUU, KARIŞKIR.....	20
BAARINAN KİŞİ KÜÇTÜÜ.....	23
ARSTAN MENEN KOYON	25
AÇ KARIŞKIR.....	26
ÇEVİRİ.....	29
AYI İLE SIVRISİNEK.....	30
KURNAZ TİLKİ.....	32
İKİ OĞLAK	33
GUGUK İLE ZEYNEP.....	35
YILAN İLE İNSANIN KAVGASI	36
KUYRUĞUNU CEZALANDIRAN TİLKİ.....	37
ALDANAN KURT	39
TİLKİ İLE KURT.....	40
TİLKİ, KAPLAN, AYI VE KURT.....	41
HEPSİNDEN GÜÇLÜ İNSAN.....	44
ASLAN İLETAVŞAN.....	46
AÇ KURT.....	47
SÖZLÜK.....	50
BİBLİYOGRAFYA.....	90

ÖN SÖZ

Türkler, tarih boyunca pek çok devlet kurmuş ve kurdukları bu devletler sayesinde çok geniş bir coğrafyaya yayılarak pek çok medeniyete de damgalarını vurmuşlardır.

Özellikle kısa bir süre öncesine kadar Sovyetler Birliđi olarak adlandırılan topraklarda milyonlarca Türk yaşamaktaydı ve bu devletin dağılmasıyla bu Türkler, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri olarak bağımsızlıklarını kazandılar. Ama ne var ki Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Türklerin, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde yaşayan Türklerle fazla bağlantıları olmamıştı. Bu sebeple kaybedilen zamanı geri kazanmak için hızla ortak kültürün uyandırılmasına başlandı ve bu amaçla gerek Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde gerekse Türkiye'de çalışmalar başladı.

İşte bu çalışma da Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nden biri olan Kırgızistan'ın halk edebiyatını daha yakından tanımak amacıyla hazırlandı. On iki Kırgız masalı, Kiril alfabesinden Latin alfabesine çevrildi ve ayrıca çevirisi yapılan masalların sözlüğü de hazırlandı.

Kırgızca üzerinde çalışmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali'ye yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Zeynep Derya DALKARA

GİRİŞ

Kırgız Halk Masalları isimli eser 1985 yılında Firunze'de basılmış olup Hayvan Masalları, Mucize Masallar ve Hayat Masalları olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise Hayvan Masalları isimli bölümden 12 masal yer almaktadır.

Ayı ile Sivrisinek isimli bir tavşana eziyet eden ayının bir sivrisinek tarafından yaptığını pişman edilmesi anlatılmaktadır. İkinci masal olan *Kurnaz Tilki*'de bir kaplanla karşılaşan tilkinin aklını kullanarak onun elinden kurtulması işlenmiştir. *İki Oğlak* isimli masalda ise sürüden ayrılan iki oğlağın kaybolarak yırtıcı hayvanlarla karşılaşmaları ve akıllarını kullanarak onlardan kurtulmaları konu edilmiştir.

Guguk ile Zeynep masalında iki kuş yavrusunun birbirlerini kaybetmeleri ve bir türlü kavuşamamaları anlatılmaktadır. *Yılan ile İnsanın Kavgası* isimli masalda ise insanın isterse yılanla bile başedebileceği konu edilmiştir. *Kuyruğunu Cezalandıran Tilki* masalında avcılardan ve onların köpeklerinden kaçan bir tilkinin kaçmasına engel olduğunu düşündüğü kuyruğunu köpekler vermeye kalkması ve bunun sonucunda köpekler tarafından parçalanarak ölmesi anlatılmaktadır.

Aldanan Kurt isimli masalda bir tilkinin inine yerleşen kurdun tilki tarafından kandırılarak avcılarca yakalanması işlenmiştir. *Tilki ile Kurt* masalında yağlı bir koyun kuyruğu bulan tilkinin onu kurda vermemek için hileyle kurdun kapana girmesini sağlaması anlatılmaktadır. *Tilki, Kaplan, Ayı ve Kurt* masalında bütün yırtıcı hayvanların kurnaz bir tilki tarafından kandırılarak öldürülmesi konu edilmiştir.

Hepsinden Güçlüsü İnsan masalında sülün, buz, yağmur, yer, orman, yangın, rüzgâr, ot, koyun ve kurdun aralarında konuşmaları sonucunda hepsinden güçlü olanın insan olduğuna karar vermeleri anlatılmaktadır. *Aslan ile Tavşan* masalında bir aslanla karşılaşan tavşanın hileyle onu kuyuya atması işlenmiştir. Son masal olan *Aç Kurt*'ta ise karnını doyurmak için av arayan bir kurdun başına gelenler konu edilmiştir.

GRAMER İNCELEMESİ

Kırgızca'da -ke Ekiyle Yapılan Küçültmeler

Kırgızca'da, Türkçe'de görülmeyen bir isim küçültme eki vardır. -ke ekiyle yapılan bu şekil sevgi, şefkat, küçümseme ifadelerinin yanı sıra saygı anlamını da vermekte ve Türkçe'de -cik, -ceğiz, -ciğim eklerine karşılık gelmektedir.

Metinde geçen -ke ekini almış kelimeler şunlardır: coke<colbors ake "kaplan kardeş", tükö <tülkü ake "tilki amca", kaşake<karışkır ake "kurt amca", kake<karışkır ake "kurt kardeş". Görüldüğü üzere metinde -ke eki hep hayvan isimlerindeki küçültmelerde kullanılmıştır. Bunun haricindeki bir kullanım *ake* kelimesinde görülmektedir. ake<atake "babacık, sevgili baba" anlamına gelmektedir.

-ke ekinin sonuna eklendiği kelimelerin aşınmaya uğramasına neden olduğu da görülmektedir. Örnekler incelendiğinde aşınma ile ilgili şöyle bir kural ortaya çıkar. Kelimenin ilk hecesi açık bir heceyse -ke eki hemen bu heceden sonra getirilerek küçültme yapılı: kake<karışkır ake "kurt amca", ake<atake "babacık, sevgili baba". Eğer birinci hece kapalı bir heceyse kapalı hecenin hece sonu konsonantı atılmak suretiyle yeni kelime oluşturulur: coke<colbors ake "kaplan kardeş", tükö<tülkü ake "tilki kardeş".

-ke ekinin kelimelere aşınma olmadan eklendiği örnekler de vardır. Eneke "annecik, sevgili anne", eceke "hemsirecik, sevgili abla" (Bu örnekler, Prof. K. K. Yudahin'in Türk Dil Kurumu Yayınları arasında çıkan Kırgız Sözlüğü'nden alınmıştır).

Bu ekin tükö örneğinde olduğu gibi uyuma girdiği de görülmektedir. Örnekte görüldüğü gibi aslı -ke olan ek, sonuna eklendiği kelimenin taşıdığı seslerden dolayı -kö haline gelmiştir (tükö<tülkü ake).

Metinde -ke ekinin sonuna geldiği kelimelerin isim çekim eklerinden iyelik eklerini de alabildiği tespit edilmiştir. Tülkü akem “tilki babam”, tüköñ<tülkü akeñ “tilki amcan”, cokeñ<colbors akeñ “kaplan baban”, cokem<colbors akem “kaplan babam”, ayuu akem “ayı babam”, börü akem “kurt babam”...

Yapılan incelemelerde -ke ekinin isimlerin sonuna gelerek onlara sevgi, şefkat, saygı anlamları kattığı görülmüştür ama hayvan isimlerinin de sonuna gelebildiği sadece bu metinde tespit edilmiştir. Hayvan isimleriyle ilgili kullanımına hiç bir sözlükte rastlanılmamıştır.

AYBANATTAR CÖNÜNDÖGÜ COMOKTOR

METİN

AYUU MENEN ÇİRKEY

Döbödöy bolgon çoñ ayuu muştumday bolgon koyondu karmap alıp, eç bir cazığı cok baykuştı kulagınan çoygulap kıynayt. Ölümgö cetkirbese da esin oodarganga çeyin alparat.

Oşondo koyon kapalanıp:

—Kulak cazılar, közdün çaşı kurgar, birok uşunça korduk körö turgan emne cazıgım bar! Ayuu tokoydogu añdardın çoñu, küçtüüsü, karışkır menen tülkü aralarından kıl ötpögön ısıq dostor. Emi men kimge korgoloym?-dep arman kılat.

Oşol ubakta kalıñ kamıştın içinen:

—Maga korgolo!-degen bir abdan içke ün çıñ ete tüştü. Koyon közünün kıyığı menen karasa, ün çılgargan çırkey eken.

—Sen meni korgoy alasıñbı? Ayuu añdardın çoñu, küçtüüsü, sen bolso çırkeysıñ. Senin koluñdan emne kelet?

—O, coluñ bolgur! Men anı uktatpay, tıñcın ketirüügö caraymın. Oşonu bilbeysiñbi?

...Caydın ısıgında tokoydo çabıttap cürgön ayuu canın koyorgo cer tappadı. Tıñcı ketip, büldürköndün calbıragının üstünö dem alayın dep catsa, kulagının tübünön ızıñ- ñ- ñ, ızıñ- ñ- ñ degen dabış çıgat. Ayuu çırkeydin tabışın ugup, taanıyt. Çırkey ayuunun murduna kelip konup, kañılcarına kirip ketet. Ayuu çıdabay küçünün bardıgınca tamanı menen murdun urgulap, cerge oonalaktap esi ooyt. Dıñıldagan çırkeydin ünü kulagınan ketpeyt. Ayuu andan cüröksüp korkup, "emi kay cerime konor eken" dep uktamış bolup, kozgolboy tıñşap kalat. Ayuunun but cagında ızıldap cürüp, bir kezde çırkey iñ - ciñ dabışı cok bolup ketet.

"Çırkey uçup ketti go" dep oylop turganda, al ayuunun kulagının tübünö eptep kono kalıp, "tız" ettire çağıp alat. Ayuu közünön ot çağılıp kokuylap ordunan ırıp turat. Oñ tamanı menen kulagın kağıp: "Cedi ele, cedi! Bu kanday canı bek neme ele" dep öñkölöñdöp kaçıp cönödü.

Çirkey tokoydu kıldırıp, butak badaldardı koyboy tintip, diñıldap ayuunun artınan tüştü. "Ziñ- ñ- ñ-ızıñ- ñ- ñ" degen çirkeydin ünü ayuunun alapayın tapırbayt.

Cügürüp oturup bir cerge kelgende alı ketken ayuu es algısı kelip başın badalga süyöp uktap ketse tüş köröt. Tüşündö tokoydun içinen aarının uyugun taap alat. Aarının uyugundagı balga butun sala bererde "ziñ- ñ- ñ-ızıñ- ñ- ñ" degen ündü dagı ugat. Bayagı çirkey ayuunu dagı kuup cönöyt. Közü umaçtay açılıp, kayran neme zımırilat.

Ayuu can talaşıp kaçıp baratsa da çirkey tıñtıkt berbedi. İzıldap, izıldap kelip kayradan cımcırt bolo kalat. Ayuu şektengendey tıñşap turup, cañgak cıgaçının tübünö caşırnat. Bir azdan soñ kıynalğan şorduu közün cuump ürgülöp ketet. Birok çirkey murdagıday ele izıldap ayuunun canın cay aldırbay tañ atıp, kün çıktı. Uypalanıp, tüktüyüp uktabay sendelip kele catsa, çirkeydin izıldagan ünü ayuunun kulagina dagı uguldu. Al selt ete tüştü.

Alıstan baykap turgan koyon çirkeyge:

—Caraysıñ, kayranım!-dep közinön caşı çıkkança külip, ıraazı bolot.

Çirkey bolso ayuuga:

—Koyondun küyöörü cok dep oylogonsuñ go. Emi, baatır akesi, buga korduk körsötkönüñdü koygun. Munuñdu koybosoñ, aylañdı gana ketirem da, tıtınıp cürüp ölösüñ!-dep korkutup "izıldap" uçup ketken eken.

KUU TÜLKÜ

Colbors bir tülkünü karmap alat. Tülkü kuyrugun bulañdatıp, tumşugun cogoru kötörüp:

—Meni cey albaysıñ! Men mına bul kalıñ tokoydun kocoyunu boluu üçün kelgenmin,-deyt.

Colbors arı karap, beri karap anın söziñö işenbeyt.

Anda tülkü:

—Coke, işenbeseñ meni menen birge tokoygo bargın. Andagı bardık aybanattardın menden kaday korko turgandıktarın öz köziñ menen körgün!-deyt.

—Körsö köröyün,-dep colbors tülkünü eerçip cönöyt.

Tülkü anın aldına tüşüp alıp, abaylap cürüp oturat. Colborstu körgöndördün cüröktörü tüşüp, tuş - tuşka kaçıp, cım - cım cok boluşat. Kanattuu kuştar uyalarınan uça kaçışat. Tülkü colborsko:

—Coke, menden korkpoy turgan eç kim cok ekendigine emi köziñ cetskendir -deyt.

Anda colbors:

—Çındığında sen abdan barktuu ekensiñ. Aybanattardın baarı sıylap, abdan korkuşat tura. Seni menen eregişip, camandık kılıu bolboyt, -dep tülküñön korkup, koyo beret.

Oşentip kuu tülkü kuulugunan ölümdön kutulğan eken.

EKİ ULAK

Ak ulak menen kara ulak arı cügürüp, beri cügürüp can - cagın karap sekiret. Bir cagında kalıñ badal, bir cagında kalıñ tiken, eç kaday koy - eçki körünböyt.

—Sen-ak ulaksiñ, til ukpagan akmaksiñ! Meni arı - beri süyröp cürüp akırı adaştırdıñ, canıñ barında koydu taap bergin,-dep ak ulakka kara ulak aytat.

Kara ulak bir kün murun tuulgan. Denesi çımır,mañdayında cupcumuru eki müyüzü bar. Ak ulaktı boorum eken dep, can tartçu emes. Kiçine ele kılıt etse: "Ak ulaksiñ, akılı cok akmaksiñ", -dep şıldıñdap, açuulansa müyüz matap, böyrökkö süzüp ciberçü. Kara ulak özü calakor, ak ulak cakın kelse ele: "Mına cerdin çöbün cep koydu, ba - a-ba - a!" dep bakılđaçu. Emi adaşkandan kiyin aylasız "ak ulak" dep gana turat. "Ay, ak ulak, akmak! Canıñ barda tüş deymin, bas deymin" dep kara ulak sekirdi.

Ak ulak arı oylonup, beri oylonup, zirek nemenin cürgön - turgan cerleri esine tüşüp, berkige kayrıldı:

—Uzap ketken koydu kantip tababız, toonu aşıp cayloogo barıp kalgan çıgar. Cayloogo col taap baruu eñ kıyın bolso da, col izdep köröyün. Saga aytayın degenim, eçki menen ereğişpegin, menin aytkanımdı iştegin. Munu orundatpasañ adaşıp ölobüz. Ak ulaktın "Ölobüz" degen sözün kara ulak ukkanda üröyü uçup korkup ketet.

Kara ulak kaçça tentek bolgonu menen, ak ulaktın tilin aluuga ubada beret. Ak ulak col baştap aldığa tüşöt, kalıñ çöptü capırıp, aldınan añ, taş coluksa sekirip ötüp, cürüp oturat.

Oşentip ak ulak, kara ulak eköö toonun etegine kelip cetet. Eki cagın karasa körüngön eç nerse cok, cımcırt.

Kapısınan aldılarınan bir tülkü çıga kalat.

—Özüñ appak, suluu ulak ekensiñ, agañ dagı kelişken neme tura! Çarçap kalgan çıgarsıñar, bizdin üygö barıp daam tatıp ketkile. Menin dagı silerdey eki balam bar, birge

oynop, kumarıñardı cazıp es alarsıñar,-dep tülkü içinen "ak ulak kiçinekey eken, kapısınan ebin taap cep alayın" dep niyeti buzulat.

Ayta turganın muruntadan oylop koygon ak ulak:

—Tükö, tetigi döbönün başında, kara taştın astında bizdi karışkır kütüp turat. Al kara ulak eköbüzdü konokko çakırgan. Sizdi eerçip ketkenibizdi körsö, açuusu kelet go, kaşakeñdin kaarı katuu emespi. Emi özüñüz dele biz menen koşo cürüñüz.

—Anda emese carayt, siler kete bergile, men artıñardan bararmın,-dep tülkü kuuluk kılıp kalıp kalat.

Eki ulak ketip bara catkanda aldınan kök cal karışkır karşı çıgıp, oozun araanday açıp, eki ulakka tap beret. Karışkırdı körgön tülkü sayga kire kaçat. Karışkır daroo cara tartpay sözgö kelet:

—Kardıñ açıp kurkuldap kaldım ele, munday cakşı bolorbu, men silerdi ceymin,-deyt. Anda ak ulak dagı çıñıldayt:

—Kaşake, tetigi döbönün başında, kara taştın astında bizdi arıstan kütüüdö. Al toodogu cortup cürgön kayberenderge, uçkan kuş, aybanattarga pağışa bolup keçöö küñü keliptir. Erten menenki tamagina eki muzoonu, tüşkü tamagina eki ulaktı, keçkisine eki kozu ceyt eken. Sizdin bul kılıgıñızdı baykasa, burkan-şarkan bolup açuulanıp özüñüz cazdım bolboñuz, meyli cey beriñiz! Añğıça bolboy:

—Me - ke - kee, karışkır, arstandı karagın! Baka - ka! Çakırıp catat,-dep kara ulak tikçiliñdep bakırıp ciberdi.

Karışkır şaştısı ketip:

—Bakbay balaañdan, cakpay calaañdan-dep kaçıp cönöyt.

Eki ulak cügürgön boyunça bir toonun başına çığışat. Eki caktı karaşsa, toonu böksölöp bir koroo koy cayılıp catat. Koydun artında astında atı bar, kaşında iti bar koyçu kele catat. Koydu körgöndö kubanganınan eki ulak "maka - kaa" dep maarap koyo berişet.

Çolpon ata col baştap, murun kelgen ak ulaktı cerden kötörüp ala koyot da:

—Men silerdi oy - kır koyboy izdep taba albay koydum ele. Özüñördün taap kelgeniñerdi karaçı, caraysıñ, ak ulagım, appagım: "Ak ulak akmak" dep mazaktagandardin özdörü akmak-dedi da ak ulaktı kuçaktap booruna kıstı.

KÜKÜK MENEN ZEYNEP

İlgeri - ilgeri bir kuş cıgaçtın başına uya salıp, eki balapan çıgarat. Al balapandarının birinin atı Kükük, ekinçisinin atı Zeynep eken. Balapandar bat ele çoñoyup, uyadan uçuuga cakındap kalat. Uçup ketüü aldında Kükük menen Zeynep dayardık körüp, almak - salmak kanattarın küülöp, maşığa baştayt.

Bir künü Zeynep kanattarın küülöp bütüp, orduna kelip catkan soñ, Kükük uyanın kırına çigıp talpına baştayt. Oşentip catıp Kükük kulap ketet da añkildek atıp oturup cerdin tübündögü carakaga kirip ketken eken.

Uyada kalgan Zeynep bir tuuganına kantip cardam bererin bilbey çıypıyı çigıp çırkırap kala berdi. Kükük oşol boydon dayınsız cogoldu.

Bir ookumda Zeynep menen Küküktün ata - enesi kelip, Küküktün cardan kulap ketkenin ugup, artınan izdep cönöşöt. Oşol boydon alar da carakaga tüşüp cım boldu.

Bir neçe kün uyada calgız "Kükük" dep sayrap oturup, akırı Zeynep da uçup ketet. Oşol kündön uşul küngö çeyin Zeynep bir tuuganın çakırıp "Kükük" degen boyunça cüröt eken. Al emi Kükük bolso, cer aldında caşap, cer üstündö kalgan bir tuuganı Zeynepti sagınganinan "Zeynep" dey beret eken. Alar birin biri izdep, ün alışıp sayrap, colugarına cakın kalganda tañ atıp ketet eken da, cer aldındagısı "erteñ izdeyiñçi" dep kaşañday tüşöt. Al emi cer üstündögüsü bolso, "keç kirip, tañ atsıñçı" deyt eken da eköo teñ tabışalbay cüröt imiş.

CILAN MENEN KİŞİNİN ARBAŞI

İlgeri - ilgeri bir dıykan bolgon eken. Eginin otop cürsö, cakın ele cerden ışkırgan dabış çıgat. "Emne boldu eken?"-dep karay kalsa, bet mañdayında eki - üç kadam aralıkta eginden da biyigireek bolgon cılan kuyruğu menen tikesinen turat. Dıykan apkaarıp cılandı tiktegen boyunca turup kalat. Bayağı cılan da kişiden köziün albay, tostoyo tigilet. Dıykan da köziün irmebey köpkö çeyin karap tura beret.

Bir topton kiyin dıykan cılan menen arbaşıp kalğanın bilip, bir az esin cıyıp, mınday uçurda emne kılıu kerek ekenin elden ukkandanı boyunca casoogo araket kılrat. Cılan menen arbaşıp turganda al kıymıldap, ce burulup ketpey, cılandın atın tabuuga araket kılıp, ar kaday ısımdardı ayta baştayt: "Mar", "Mogoy", "Mokoço", "Kayış", "Aynek", "Aynek köz", "Uu", "Zaar", "Çaar"!

Birok cılan eç kıymıldabay tikesinen katıp turat. Dıykan cılandın atı uşul bolup kalbasın dep bolcogon sözdörün coburap ulantat. Birok taba albayt. Cılan anda - sanda ışkırap koyup, tilin soymoñdotup, dıykandan köziün albay kıymılsız. Bulardın arbaşuusu sozula berip, bir top ubakit ötöt.

Tüş çende dıykandın kızı atasına tamak alıp kelet. Kelse, atası cılan menen tikteşip turat. Atası kündün ısıgına kaktalıp tura berip, bütökön boyunan şorgolop ter ketip, demi kıstığıp, içi kööp bara catkan eken. Cılandı karasa anın da içi kööp, şayı ketip, köziü tostoyup çanaginın çıgarına az kalıptır. Kız cüröğü tüşüp bir kadam casay albay kakkan kazıktay turup kalat.

Kızının kelgenin bilgen dıykan: "Topçumdu çeç!"-dep aytuuga gana arañ kudureti kelet. Emnegedir oşol zamat bayağı cılandın içi tars ete carılıp, sulap catıp kalat. Körsö cılandın atı "Topçu" eken. Cılandın atı tabılğan soñ, içi carılıp ketiptir.

Cılan menen arbaşkan adam, cılandın atın taba albasa içi kööp, carılıp ölöt eken.

Oşentip dıykan cılandı ceñip bala - bakırası menen aman - esen ookatın kılıp catıp kalğan eken.

KUYRUGUN CAZALAGAN TÜLKÜ

Tülkü talaada coylop cürsö, it eerçitken añçılar körüp kalat. Alar taygandarın agıtıp, tülkügö koyo berişet. Tülkü butu - butuna tiybey kaçıp oturup taygandan kutulbasın bilgenden kiyin cakın aradağı iyinge kire kaçat. Oşentip, taygandar oozunan culdurgan bürüdöy bolup, añkayıp sırta turup kalışat.

İyindin tüp cagina cetip, bir az es algan soñ tülkü:

—Közüm, közüm, sen emneni kördüñ,-dep közünön surayt.

Anda közü:

—Men bolgon okuyanın baardığın körüp turdum. Taygandar cakındap kele catkanın, uşul cerde iyin bar ekenin kördüm,-deyt.

Tülkü:

—Kulagım, kulagım sen emneni uktuñ?-dep surayt.

Anda kulagı:

—Añçılardın kuup kele catkanın, itterdin arıldagan ünün ugup, saga alardın cer cargan dabışın bilgizdim,-dep coop beret.

Andan kiyin tülkü:

—Murdum, murdum, sen emne kıldıñ?-dep surasa, anda murdu:

—Men koñursugan caman cittuu itterdin cakındap kalganın sezip, saga bilgizdim,-dep coop beret.

Tülkü:

—Buttarım, buttarım, siler emne kıldıñar?-dep surasa, buttarı:

—Biz küçübüzdün kelişinçe tez çurkap, itterge cetkirbey, seni uşul iyinge alıp keldik,-deşip capırt coop berişet.

Alardın cooptoruna maaşırangan tülkü:

—Kuyrugum, kuyrugum bular maga mintip cardam berdi, sen emne kıldıñ?-dep surasa kuyruğu:

—Men taygandar kele catkanda korkkonumdan eç aylamdı tabalbay senin eki artkı butuña çaşınıp kaldım-deyt.

Oşondo tülkü açuusu kelip:

—Sen menin buttarıma coltoo kılıp, tez çurkatpay karmap catkan turbaysıñbı. İtter karmap alsın degen aram oydo ekensiñ go! Men seni itterge salıp bereyin, akeñdi gana taanıtayın,-dep açuulanıp kuyrugun iyindin sırtına bulaktatıp, boortoktop catıp kaldı. İyindin oozunda añdıp turgan itter süyüngön boydon tülkünü kuyruktan tiştep çıgarıp, talap kirişti.

Oşentip, kuyrugun cazalaym degen kem akıl tülkü özü kırsıkka uçurap ölüptür.

ALDANGAN KARIŞKIR

İlgeri - ilgeri kapçıgaylardagi korgul taştardın arasına bir tülkü iyin casap alıp, anda köp cılı çaşap, tar iyinge eç kim kattabaptır.

Bir küni kün ayabay suuk bolup, tülkü iyindin çıgıp, tamak izdep coylop cönöyt. Al keteeri menen açka, kıncıygan, bir karişkır tülkünün kelişin kütüp, iyinge catıp alat.

Tülkü colu bolup kursaktı kampayta toyguzup, keçke cuuk iyinge keldi. Karasa, karişkırın izi, daroo oylono kaldı.

"Eger karişkır bolso, meni soo koyboyt, amal tabayın" dedi.

İyindin oozunan alının bardıgınça:

— İynim, iynim! Barsıñbı, men keldim, -dep obon sala kıykırdı. Karişkır bolso, "Çoñ cırtkır ayban kelgen eken." dep bık etpey dımıp kalat.

Tülkü dagı çıñkıldadı:

— İynim, iynim! Sen soo emessiñ go, kelgenimde coop berütüçü eleñ, al kayratıñ kayda ketken!

Karişkır tülkü ekenin bilgenden kiyin:

— A - y, a - yy! -dep obon sala kürküröp coop beret. Tülkü bolso, karişkırın bar ekenin bilip:

— Oşentip baya ele aytpaysıñbı, men karga oonap, tazalanıp keleyin! -dep şıltoolop turup, cilt koyot. Aç köz akmak karişkır emi tojom dep tilin salañdatıp, tülkünün kelişin kütüp cata beret.

Añ uulap colu bolboy kelatkan mergençiler iyindi körüp, kapkan salıp koyso, karişkır tüşüp kalat. Oşentip tülkü amal menen bir acaldan kalat da, karişkır aldanıp ölgön eken.

TÜLKÜ MENEN KARIŞKIR

Bir küni tülkü kuyrugun bulaktatıp, tilin salañdatıp, een cerde kele catıp, calgız ayak coldun tamanında catkan koydun kuyrugun körgöndö kubanıp ketti. Anı tegerene karap, salıp koygon kapkandı kördü da, şilekeyin, çuurtup, emne kılarnı bilbey turup kaldı. Añgıça celip - cortup karışkır keldi. Tülkü cagaldanıp:

— Kake, keliñiz, keliñiz, kuyruktan köp cep koyup may kekirip turam. Aldagını sizge saktap koydum,-dedi.

"Astında kapkan bolbosun?" dep şektengen karışkır ançalık köñülsünböy mıkçıya tigildi.

— Keede uşintip kekireyip kalasız... cebeseñiz özüm üygö alıp keteyin,-dep tülkü bayagı may kuyrukka tap bergende, karışkır tülküdön murda ozunup sugunmak boldu ele, tumşugu kapkanga çabılıp kaldı. Kuyruk çetke ırgıdı. Tülkü anı ilip aldı da:

— Cat, börtü ake, cabışıp,

Kapkan menen kabışıp!

Erteñ erte uşerden,

Eesi menen tabışıp,-dep şattanıp ırdap, cele - corto cürüp ketti.

TÜLKÜ, COLBORS, AYUU, KARIŞKIR

Colbors, karışkır, tülkü, ayuu-törtöö coldoş boldu. Tapkanın ortogo salıp, ookat kılmakka ubada kılıştı. Anan kele catışıp alar töögö kezigişti. Töönü da "bizge coldoş bol" dep törtöö koşup aldı. Uzak col cürüşıp, kursaktarı açtı. Tülkü bularga masılat kıldı:

—İi, bul töö inansa, baasın on koygo çegerelik. Cazında ar biribiz ekiden koy desek, bul turgan törtööbüz segiz koy berebiz. Eki koy özünö esep bolsun, uşunu menen baası tınat,-dedi. Bul sözdü tülkü baştap, töönü karızga soymokko, aga buruluştı:

—Törtööbüzdön segiz koy al, eköo özünö esep. Ebi kelse seni soyolu, cazında koydu alıp magdırıp catıp kalasıñ. Koydu booz, kısır debeybiz, kolgo tiygenin berebiz! Koylor booz çıgıp kalsa, tölü menen on altı bolot. Kozuları senin paydañ, mınday payda eç cerden çıkpıyt,-dep tülkü dele şek bilgizbey cubattı. Töö oylonup: "Bul köp olco eken, bulardın koyun alış kerek" ,-dep özün on koygo baalap, tartayıp çögüp, moynun sunup, közün süzüp catıp berdi.

—"Kılıyan kıraan tülkü, cürgön ceri külkü, bul töö-tülkü akemdin mülkü" dep, etin beşke bölüp: bir bölügün colborsko, bir bölügün ayuuga, bir bölügün karışkırga ıygarıp, bir bölügün özünö ıygarıp aldı. "Töö kuru kalabı" dep bir bölügün tülkü töögö böldü da, özünö tiyiştüü etke koşup koydu. Bölüktön aşıp kalgan töönün böyrögün Tüköñ tımızın kult ettirip aldı. Karışkırga biröön alıñız dep işaret kılıp turganda, ayuu saksayıp "cürögü cok go" dep "ı-ıñk" etti.

Dardayıp tura kalgan Cokeñ:

—Töönün böyrögü kana? -dedi. Tülkü "Börü cep koydu okşoyt" degensip kıyığı menen işaret kıldı.

Kaarı kelgen colbors börünü bir çaap öltürtüp taştadı. Ayuu, colbors etterin bölök cıyıp koyup, tamaşaga ketti. Alar kelgençe tülkü akeñ karap turabı, töönün etin büt boydon bir

üñkürgö bekitti. Bir ubakta ayuu menen colbors keldi da: —Et kana? -deşti. Buga tülkü: —"Emiten cañcal kılıp cürgön nemeler maga kiyin koy berebi?" -dep töö aynıp turup ketip kaldı, -dedi. Ayuu menen colbors buga inanıp kalıştı. Tülkü alardı alagdı kılıp eerçitip, bir zañgelge alıp bardı da colborsko kayrıldı:

—Atañ ıramatılık uşul kapçıgaydın tiğil öyüzünön bul öyüzünö sekirip çıgıp ketüüçü ele kayranıñ! Sen ötü albaysıñ go, korkok körünösüñ! Colbors "bul emneñ" degendey anı kekeerdüü tiktep, dardayıp cönödü. Maktangısı keldi okşoyt, cügürüp kelip bayagı zañgeldin başına ıgdırılıp tura kaldı. Tüköñ calınga may tamuzganday kıldı:

—Çamınganı, baskanı, sın - sıpatı atası ıramatılıkka okşoş. Attıñ ay, azıraak korkogu bolboso, atasının ele özüñ tartkan eken!.. Atañ aşkan er ele, kaçırğandan kaytkan emes, karmaganın kutkargan emes. Bet algan cagınan ezeli kayra tartpay tüyülgön boyunça sekirip keteer ele, cürögüñ taykı debeyin, birok çaştıgıñ da! -Oşondo Cokeñ daldañdap tüyülüp kalgan tura.

Anan kürkürögön boydon taştan taşka tiyip, beli singan colbors öldü. "Cokemdin söögün taza cerge koyom" dep, tülkü kiyin etin cemekke zıñıyta çaşırat. Canında calgız gana ayuu kaldı. Tülkü mundan başkasın amal menen öltürüp bütürdü.

"Emi ayuu akeme kezek keldi go, munun da esebin tabayın" dep oylondu. Catkan cerinde katıp koygon etten kıyıbın taap, tülkü akeñ ayuuga körsötpöy, asta - sekin cey berdi. Anı ayuu bilbeyt, açka keseerip alsıroodo.

Ayuu uktay albay catsa, tülkü kırtıldatıp bir nerse cegendey bolot. Anda ayuu tülkügö muñduu kayrılat:

—Ee, tülkü dos, sen emne cep catasıñ?

—Ee, ayuu balban, çıday albay, açkalıktın azabınan öz içimdi carıp, çuçuğumdu cep catam. Açkalık azap tura.

—Anday bolso men da öz çuçuğumdu çubap cesem bolobu?

—Bolboy emne, sen dele mendey can turbaysıñbı, çuçuğuñdu çubap cey ber. Erteñ ele ayıgıp kalat.-Ayuu çımırkanıp bir tiştep tarttı, özünün içi ooruganına çıday albay canı çıga cazdadı.

—Ee, tülkü dos, özümdü - özüm tişteğenden etim oorup çıday albadım, sen kanday amal menen cep catasıñ?

—Sen anın ebin taba albaysıñ, men oorutpay keñ oyup, çuçuğuñdu çubap çıgarıp bereyin.

Ayuu tartayıp çalkasınan catti. Tülkü tımşugun salıp, ayuunun içinen çuçuğun suurup aldı. İçi carlıp ontop, canı közünö körüngön neme ölüp kaldı.

Ayuunun, colborstun, börünün, töönün etin tülkü akeñ calgız basıp kaldı. Çetinen cep, oyu menen uktap, erikkende etke kirip, suusaganda suu içip, cırgalda cürdü. Kalıñdığı karış kazı aldı.

Ayar tülkü, alı eçtemege cetpeyt. Esi çıgıp çoçup cürgön, toktono albay kaçıp cürgön cırtkıçtın baarın colgo salıp, cılas kıldı. "Emi bürgönün azabınan kutulayın" dep, bir kiyizdi tiştep alıp suuga bardı. Asta - sekin kuyrugun suuga saldı. Bürgö kuyrugunan kaçıp conuna keldi. Conun suuga saldı ele, conunan ürküp moynuna bardı. Tülkü moynun suuga saldı. Bürgölör ürküp oozuna tiştegen kiyizge cabıştı. Tülkü kiyizdi suuga taştap: "Bürgö nege kuturduñ, emi senden kutuldum" -dep çıçayıp colgo tüşkön eken.

BAARINAN KİŞİ KÜÇTÜÜ

Kıştın küünü kızıl kırgool ceektegi badaldan koykoyup çıgıp, çañkaganın cazış üçün astındağı çoñ suuga kirdi. Kaptagan kök muzdu kıdırıp cürüp, kübüdü arañ taap, muzdak suudan içe baştadı. Oşondo bulaygan kuyruğu muzga çip cabışıp, çıkpay kalgan eken.

—Oy - ey, kök muz! Düynödö senden küçtüü eç kim cok beym... Zamattın ortosunda kuyrugumdu kup karmapsıñ,-dedi kırgool.

—Cok, kırgool,-dedi kök muz,-menden camgır küçtüü. Al caaganda tımtırakayım çıgıp bat ele erip ketem.

Kiyin camgır ayttı:

—Men kaydan küçtüü boloyun! Menden cer küçtüü, kançalık şatırata caasam da, büt boydon sorup alat.

Anda cer küñgürönüp tilge keldi:

—Menden tokoy küçtüü. Al üstümdü kaptap, calbıraktuu butaktarı tuş - tuşka cayılıp, bolgon küçümdü büt tartıp ketet.

—Co - cok, mende da küç cok,-dedi tokoy. Baarınan ört küçtüü. Al kaptasa, soroygon gana söñgögüm kalat.

Munu ugup turgan ört küñk etti:

—Menden şamal küçtüü. Andan ayabay korkom. Şamal katuu sokkondo, çañım asmanga çıgıp, kayda kaçarımdı bilbey kalam!

—Iras ele mende küç köp,-dedi şamal.-Cıgaçtı tübü menen culam, üydü kulatam, ottu çaçam... Birok oşondoy bolso da, cerge cañı çıkkın kök çöpkö eç alım cetpedi. Kançalık kaardanıp soksom da, al bık etip koyboyt. Oşonduktan kök çöp küçtüü go.

Anda kök çöp sözgö kelgen eken:

—Mende eç kaday dele küç cok. Kalıñ koy kaptaganda çımçılap, mülçüp cep tuyagı menen tepsep, taza aylamdı ketiret. Co-cok, baarınan da koy küçtüü.

Anda koy baykuş mintip maaragan eken:

—Ma - a! mende baleenin küçübü? Kök karışkır coluksa, kuyrugumdu bir apçıp sugunup, kekirteğimdi çart culup, anan basa kalıp cey baştabaybı! Düynödö karışkırdan ötür eç balban cok!

—Siler eç nerseni bilbeyt turbaysıñarbı!-dep uludu anda kök karışkır.-Baarınan kişi küçtüü! Al kırgooldu kıltaktayt, muzdu buzat, caandı bolso eç tootpoyt, cerdi tıtkılap aydayt, tokoydu tıptıypıl kırkat, örttü, şamaldı öz paydasına cumşayt, çöptü çaap alat, koydu soyup ceyt, mendey karışkır emes, ilbirs, colborstun canın çıkarıp cok kılat. Mına oşonduktan düynödö baarınan kişi küçtüü!..

ARSTAN MENEN KOYON

Kalıñ tokoydun çetindegi karaganduu cerde bir koyon çaşap, korkoktugunan kazıp alğan iyninen alıs çıkçu emes. Bir küñü: "Korkup iyinde cata berip, kantip kün köröm?.. Atasının körü, baatır boloyun", -dep oyloğu da, oşol zamat iyinden çıktı. Eki cagın karanıp tişterin arsaytıp, cündörün ürpöytüp, tak aldında turgan arstandı körö koydu da cıçağtay katıp kaldı.

Arstan koyondun camına kelip:

—Bakırañ közüm, kolgo tüştüñ-ee! Emi seni ceyin,-dep tişterin kışırattı.

Koyon esin cayıp, kantip kutuluştun argasın izdedi. Akırı arstanga:

—Ceseñ meyliñ, birok ayta turgan sırım bar,-dedi.

—Anda tezireek ayt.

—Sen öto küçtüüsüñ, munuña toluk işenem, birok tetigindegi kudukta senden da çoñ arstan bar. Al baya küñü seni ceym dep açuulanıp catkanın ukkam. Obolu oşogo bir betteşip kör, küçündü közüm körüp kalsın, meni anan cebeysiñbi... Eç kayda kaçpaym, sırttanım!

Arstan çındap açuulanıp:

—Kana?.. Kaysı cerde? Eerçitip bargın! -dep buyruk kıldı. Koyon arstandı tereñ kudukka eerçitip barıp:

—Uşul kudukta... Özüñ karap kör,-dedi.

Arstan kuduktu karap, özünün sölokötün kördü da:

—Men uşundan kantip kem kalayın? Küç sınaşat, ee! Kana karmaşıp körölü!-dep kudukka kuyundap kirdi. Suuga barıp "şalp" etkende gana ölorün bildi.

Oşentip koyon amal menen arstandı öltürüp, "anık makoo tura" dep sekirip colgo tüştü.

AÇ KARIŞKIR

Çoñ suunun boyun ceke eelep, oşol cerde oyuna kelgenin kılğan, colukkandı tıtıp, mookusu kangan kök cal boluptur. Oşol suunun boyun eelegenine elüü cıl bolot. Birok topuk kılıp toyboy, akırı "aç karışkır" degen atka konuptur.

Kündördün birinde cortup kelatıp, Karışkır kanatı singan Karçığaga kezikti. Kubanıçı koynuna batpay:

—Oy, men seni ceymin!-dedi.

—Emne üçün, Kake?

—Kursagım açka, tappadım senden başka,-dedi Karışkır tilin salañdatıp, şilekeyin agızıp.

—Anday kılba. Kake, meni cegeniñ menen karınıña kak, cumuruña cuk bolboym. Karap körsöñ, arkaygan gana söögüm turat. Mından arı barsañ, teetigi döbödü uzundugu bir kulaç çuçük catat. Oşonu ceseñ oyuña toyboysuñbu?-dedi Karçığa.

—Emese makul,-dedi da, Karışkır celgen boydon döböğü çıgıp bardı. Aytkanınday ele bir kulaç çuçük catkan eken. Anı körö sala:

—Oy, Uzun Çuçük, arañ cettim çurkap-uçup, men seni ceymin,-dedi.

—Emne üçün ceysiñ?

—Kursagım açka, buyurbaptır senden başka,-dep Karışkır tilin salañdatıp şilekeyin agızdı.

—Cook, Kake meni cegeniñ menen tişiñe tıgın da bolboym. Andan körö tetigi kırdı aşısañ, ak ulak cüröt. Oşonu ceseñ kapşıtıñ çıkpaybı!

Munu ukkanda karışkır içinen kımıñday tüşüp, celip-cortup kırdı aşıp, ulakka kanday cetkenin özü da bilbey kaldı:

—Oy Ulak, men seni ceymin.

—Emne üçün?

—Kursagım açka, buyurbadı senden başka!

—Cook, Kake, meni cebe!.. Körçü kaday arıkmın, etim kök caşık, kanım bir kaşık. Meni cegeniñ menen toyboysuñ. Mına bul toonun arı cagında Çoñ Kara Eçki bar! Al semiz, oşonu ceseñ cıgabaysıñbı,-dedi ulak çepildep.

Aç Karışkır makul bolup, kuyrugun kötörüp alıp, dañ salgan boydon toonu aşıp, Çoñ Kara Eçkige bardı:

—Oy, Eçki, men seni ceymin!

—Emne üçün?

—Kursagım açka, buyurbadı senden başka!

—Men bir cegenden çıkpaym, erteñ dağı tamak izdemek beleñ!.. Andan körö mına bul özöngö barsañ Çoñ Boz Bee batkacka tıgılıp catat. Anı üç-tört kün ookat kılbaıysıñbı!

—Seniki iras,-dedi da aç Karışkır cele-corto özöngö keldi. Boz Beenı körgöndö közü kızarıp, şilekeyi agıp, "emi munu ceymin" dep süyündü.

—Oy, Boz Bee, men seni ceymin.

—Emne üçün?

—Kursagım açka, ılayıktuu çok başka.

—Emese cakşı boluptur... Obolu meni batkaktan çıkarıp, anan cegin...

Karışkır makul boldu da, Boz Beenı arañdan-zorgo batkaktan süyröp çıkıp!

—Emi ceyinbi?-dep tişterin arsayttı.

—Emi ceysiñ, birook sen obolu menin tuyagıma özüñdün kim ekeniñdi cazıp koyup, anan cegin,-dep Bee tuyagın tostı.

Tuyagına kat cazıp catkan kezinde, Boz Bee koş ayaktap cıga tepti da, özü oyun salgan boydon cönöp ketti. Aç Karışkır ordunan turup, sendirektep basıp, armanın aytıp barattı;

"Karçıganı cebegen

Kayran başım,

Kulaç çuçük cebegen

Kurgan başım,

Ak ulaktı cebegen

Añkoo başım,

Kara ečkini cebegen

Katkan başım,

Balçıktan baytal suurgan

Balban başım,

Tamanına kat cazgan

Moldo başım,

Tars ettire teptirip

Ölöp kala cazdagan

O-oldo başım!"

Oşondon kiyin karışkırdın başındağı carası bat ele kabıldap, köp uzabay ölöp kalgan eken.

HAYVAN MASALLARI

ÇEVİRİ

AYI İLE SIVRİSİNEK

Dev gibi bir ayı, küçücük bir tavşanı yakalayıp hiç bir suçu olmayan zavallıyı kulağından çekerek ona eziyet eder.Öldürmez ama aklını başından alır.

O zaman tavşan kederlenip:

—Kulak kopar, göz yaşı kurur, fakat bu eziyeti hakedecek ne yaptım? Ayı ormandaki hayvanların en büyüğü, en güçlüsü, kurt ile tilki aralarından su sızmayan yakın dostlar. Şimdi ben kime sığınayım? diyerek yakılır.

O zaman sık sazlığın içinden:

—Bana sığın! - diyen gayet ince bir ses vızıldar. Tavşan göz ucuyla bakınca seslenenin sivrisinek olduğunu görür.

—Sen, beni koruyabilir misin? Ayı hayvanların en büyüğü, en güçlüsü, sen ise bir sivrisineksin. Senin elinden ne gelir?

—A, sen dert etme! Ben onu uyutmaz, rahatını kaçıırım. Bunu bilmiyor musun?

Yazın sıcağında, ormanda av arayan ayı bunılır. Rahatı kaçıp, çilek yapraklarının üstüne dinleneyim diyerek uzanınca, kulağının dibinde vız-z-z, vız-z-z diye bir ses duyar. Ayı, sivrisineğin sesini tanır. Sivrisinek, ayının bıyığına konup oradan da ağızına girer. Ayı buna dayanamayıp gücünün yettiği kadar pençesiyle bıyığına vurarak, yerde debelenip kendini kaybeder. Vızıldayan sivrisineğin sesi, kulağından gitmez. Ayı ondan korkup “Şimdi hangi tarafıma konmuş” diyerek hareketsiz kalıp kulak kabartır. Ayının bacağına etrafında vızıldayan sivrisineğin vız-vız sesi bir anda yok olur.

“Sivrisinek uçup gitti ya” diyerek düşünürken, o ayının kulağının dibine ustalıkla konup “tız” ederek sokar. Ayı, gözünde şimşekler çakıp umutsuzca homurdanarak yerinden sıçrayıp kalkar. Sağ pençesiyle kulağına vurup “Soktu da soktu” bu nasıl ölmez şey deyip acıyla kıvrılarak kaçar.

Sivrisinek ormanı dolaşp, kıyı bucak demeden araştırtıp, vızıldayarak ayının peşine düşer.
 “Vız-z-z vız-z-z diyen sivrisineğin sesi ayıyı şaşrtır.

Yürüye yürüye bir yere geldiğinde halsiz kalan ayı yorulup başını çalılığa dayayarak uyuyakalır ve bir rüya görür. Rüyasında ormanda arıların yuvasını bulur. Yuvadaki bala pençesini uzatınca vız-z-z vız-z-z diyen sesi tekrar işitir. Deminki sivrisinek yine ayıyı kovalar. Gözleri faltaşı gibi açılan zavallı ayı, kaçmaya başlar.

Ayı can havliyle kaçarsa da sivrisinek ona rahat vermez. Vızıldaya vızıldaya gelerek yeniden sessizleşir. Ayı şüphelenip kulak kabartarak ceviz ağacının altına gizlenir. Biraz sonra azap çeken zavallı, gözünü yumarak uyuklamaya başlar. Ancak sivrisinek eskisi gibi vızıldayarak ayıyı rahat bırakmaz. Şafak söker ve güneş doğar. Büzülerek uyumaya çalışan ayı, acıyla kıvranarak yatarken, sivrisineğin vızıldayan sesi yine kulağında çınlar. Ayı irkiliverir.

Uzaktan olanları gözetleyip duran tavşan sivrisineğe:

—Yamansın canım! - diyerek gözünden yaş gelinceye kadar gülüp teşekkür eder.

Sivrisinek ise ayıya:

—Tavşanı koruyacak kimse yok diye düşünmüştün ya! Şimdi onun cesur koruyucusu ona eziyet edeni serbest bırakıyor. Eğer ona rahat vermezsen sana gününü gösteririm, acıyla kıvranarak ölürsün! - diye korkutup vızıldayarak uçup gider.

KURNAZ TILKI

Günün birinde kaplanın biri bir tilkiyi yakalar. Tilki kuyruğunu gösterip, burnunu yukarı kaldırarak:

—Beni yiyemezsin. Ben işte bu büyük ormanın patronu olmak için geldim, - der.

Kaplan şöyle bir düşünür ama onun sözüne inanmaz.

O zaman tilki:

—Arkadaş, eğer inanmıyorsan benimle birlikte ormana gel. Orada yaşayan hayvanların benden nasıl korktuklarını kendi gözünle görürsün, der.

—Haydi öyleyse görelim, diyerek kaplan, tilkiyi takip eder.

Tilki onun önüne düşüp dikkatlice yürür. Kaplanı görenlerin korkudan ödü patlayıp sağa sola kaçışarak birdenbire ortadan yok olurlar. Kuşlar yuvalarından uçarak kaçırlar. Tilki kaplana:

—Arkadaş herkesin benden korktuğunu şimdi kendi gözünle gördün, der.

O zaman kaplan:

—Sen gerçekten çok güçlüymüşsün. Bütün hayvanlar sana hürmet edip, senden korkuyorlar. Seninle çekişip kötü olmayayım, diyerek tilkiden korkup onu bırakır.

Böylece kurnaz tilki kurnazlığıyla ölümden kurtulur.

İKİ OĞLAK

Ak oğlak ile kara oğlak sağa sola koşturup etraflarına bakınarak sığıyorlarmış. Bir taraflarında çalılık, bir taraflarında dikenlik, etrafta hiç koyun keçi görünmüyormuş.

—Sen ak oğlaksın, laf dinlemeyen ahmaksın! Beni oraya buraya sürükleyip sonunda şaşırttın, şimdi onları nasıl bulacağız, - diyerek kara oğlak, ak oğlağa söylenmiş.

Kara oğlak bir gün önce doğmuş. Besili bir oğlakmış, alnında yusuvarlak iki boynuzu varmış. Ak oğlakla kardeşi olmasına rağmen ilgilenmezmiş. Azıcık kıyıldansa: “Ak oğlaksın akli olmayan ahmaksın”, diye alay eder, öfkelenince boynuzunu kıvırıp böğrüne tos vururmuş. Kara oğlak aynı zamanda yalancıymış. Ak oğlak ne zaman yanına gelse “İşte yerdeki otları yiyiverdi, be-e be-e! diye yaygara edermiş. Şimdi ise yolu kaybedince çaresiz “ak oğlak” diye seslenmiş. “Ay ak oğlak ahmak! Canımız tehlikede yürü diyorum” diyerek kara oğlak sığramış. Ak oğlak sağa sola bakınıp sürünün geçtiği yerleri hatırlamaya çalışarak geri dönmüş.

—Uzaklaşan sürüyü nasıl bulacağız, dağı aşarak yaylaya varmış olmalılar. Yaylaya giden bir yol bularak oraya varmak çok zor olsa da yolu arayalım. Sana söylüyorum, bir keçiyle çekişilmez, benim söylediğimi yapalım. Bunu yapmazsan yolu şaşırp öleceğiz. Kara oğlak, ak oğlağın “öleceğiz” sözünü duyunca korkudan ödü patlamış.

Kara oğlak bütün yaramazlığına rağmen ak oğlağın söylediklerini yapmaya söz vermiş. Ak oğlak da kılavuzluk etmek için öne düşmüş. Otları yara yara önüne çıkan çukurların, taşların üstünden atlayarak yürümeye başlamış.

Böylece ak oğlakla kara oğlak bir dağın eteğine gelmişler. Sağa sola bakmışlar ama görünürde hiç bir şey yokmuş.

Ansızın önlerine bir tilki çıkmış:

—Bembeyaz, güzel bir oğlaksın. Ağabeyin de sinin gibi. Yorulmuş olmalısınız, bizim eve gidip yemek yiyelim. Benim de sizin kadar iki yavrum var. Birlikte oynarsınız, onlar da sizinle birlikte coşarlar, - diyen tilki içinden “ak oğlak küçücükmiş, bir fırsatını bularak onu yutayım” diye düşünmüş.

Söyleyeceklerini önceden düşünen ak oğlak:

—Tilki amca, işte şu tepenin üstündeki kara taşın altında kurt bizi bekliyor. Kara oğlakla ikimizi akşam yemeğine çağırmişti. Sizinle gittiğimizi görürse öfkelenir. Kurt amcanın öfkelenmesi kötü değil mi? Şimdi siz de bizimle geliniz, - demiş.

—Peki o zaman siz gidin, ben arkanızdan gelirim, - diyerek tilki kurnazlık etmiş.

İki oğlak yollarına devam ederlerken birdenbire önlerine kır yeveli bir kurt çıkmış ve ağzını kocaman açarak iki oğlağı yemeye kalkmış. Kurdu gören tilki nehir yatağına kaçmış. Kurt hemen söze girmiş:

—Midem açlıktan gurulduyordu, bundan daha iyi fırsat mı olur, sizi yiyeceğim, - demiş. O zaman ak oğlak yine melemiş:

—Kurt amca işte şu tepenin üstündeki kara taşın altında arslan bizi bekliyor. O dağdaki bütün hayvanların padişahı. Sabah kahvaltısında iki buzağı, öğle yemeğinde iki oğlak, akşam yemeğinde de iki kuzu yermiş. Sizin bu yaptığınızı görürse öfkelenerek kükrer. Yaptığının cezasını çekersiniz, o yüzden bizi yemeyin! Bunun üzerine:

—Me-e-e, kurt aslana bak! Be-e-e bizi çağırıyor, diye kara oğlak öfkeyle böğürmüş.

Kurt şaşkınlıkla:

—Bela bakmadan, iftira yakmadan - diyerek oradan kaçmış.

Daha sonra iki oğlak bir dağın başına tırmanmışlar. Etraflarına bakınca dağın yamacında bir koyun sürüsü görmüşler. Sürünün arkasından da altında atı, yanında köpeğiyle çoban geliyormuş. Sürüyü görünce iki oğlak sevinçle melemişler.

Çoban iki oğlağı kucaklayıp:

—Ben sizleri dere tepe demeden aramıştım. Kendiliğinizden yolu bulup geldiniz. Ak oğlağım, süt beyazım: “Ak oğlak ahmak” diye dalga geçenlerin kendisi ahmak - diyerek, ak oğlağı kucaklayıp bağına basmış.

GUGUK İLE ZEYNEP

Eski zamanlarda bir kuş ağacın tepesine yuva yaparak iki yavru çıkarmış. Yavrulardan birinin adı Guguk, diğerindeki ise Zeynep’miş. Yavrular çabucak büyüyüp neredeyse yuvadan uçacak hale gelmişler. Uçmadan önce Guguk ile Zeynep sırayla kanatlarını çırpıp çalışmaya başlamışlar.

Bir gün Zeynep kanatlarını çırpmayı bırakarak yerine gidip yattıktan sonra Guguk yuvanın kenarına çıkıp kanatlarını çırpmaya başlamış ama birdenbire dengesini kaybederek başaşağı düşüp yerin dibindeki yarığa girivermiş.

Yuvada kalan Zeynep kardeşine nasıl yardım edeceğini bilemeden çığlık çığılğa ötmeye başlamış. Guguk ise ortadan yok olmuş.

Bir süre sonra Guguk ile Zeynep’in anne ve babası gelerek Guguk’un uçurumdan yuvarlandığını öğrenip peşinden onu aramaya gitmişler ama onlar da yarığa düşerek yok olmuşlar.

Birkaç gün yalnız kalıp “Guguk” diyerek öten Zeynep de en sonunda yuvadan uçup gitmiş.

O günden bu yana Zeynep “Guguk” diye kardeşini çağırarak dolaşmış. Guguk ise yer altında yaşarken, yer üstünde kalan kardeşi Zeynep’i özlediğinden “Zeynep” diye seslenirmiş. Onlar birbirlerini arayıp seslenerek tam karşılaşacakları sırada şafak söktüğünden yer altındaki “yarın ararım” diyerek yorgun düştüğünde yer üstündeki ise “gece bitip sabah olsun” dediği için ikisi bir türlü karşılaşamamışlar.

YILAN İLE İNSANIN KAVGASI

Eski zamanlarda bir köylü yaşamış. Köylü, ekinini zararlı otlardan ayıklarken yakın yerden ıslık gibi bir ses yayılmış. “Ne oldu?” diye bakınca çok yakınında ekinde daha uzun olan bir yılanın kuyruğunun üstünde dimdik durduğunu görmüş. Köylü şaşırıp yılanın dikildiği gibi dimdik durmuş. Yılan da köylüden gözünü ayırmadan kabarak dikilmiş. Köylü de gözünü kırpmadan uzun zaman yılanı bakmış.

Bir müddet sonra köylü yılanla boy ölçüştüğünü farkedip aklını başına toplayıp böyle bir anda ne yapması gerektiğini başkalarından duyduğu kadarıyla düşünmeye çalışmış. Yılan ile karşılaştığında kımıldamadan ya da dönmeden yılanın adını bulmaya çalışıp çeşitli isimler saymaya başlamış: Yılan, Umacı, Hilkat Garibesi, Kayış, Ayna, Camgöz, Av, Zehir, Alaca...

Ancak yılan hiç kımıldamadan dimdik duruyormuş. Köylü “Yılanın adı şu olmasın?” diyerek tahmin ettiği sözleri mırıldanmaya devam etmiş. Ancak bulamamış. Yılan arada sırada tıslayarak dilini çıkarıp köylüden gözünü ayırmadan hareketsiz kalmış. Bunların çekişmesi uzayıp aradan uzun bir zaman geçmiş.

Öğle vakti köylünün kızı babasına yemek getirdiğinde babasının yılanla karşılıklı dikildiğini görmüş. Babası güneşin sıcağında kavrularak ayakta dururken bütün vücudundan ter sicim gibi akarak nefesi kesilip, içi yanmaya başlamış. Kız, yılanı baktığında onun da susayıp kuvveti kesilerek gözlerinin yuvasından fırlayacak gibi olduğunu görmüş. Kız korkudan ödü patlayıp bir adım daha atmadan kazık gibi çakılıp kalmış.

Kızının geldiğini anlayan köylü: “Düğmemi çöz!” diyerek zorlukla gücünü toplamış. İşte o sırada nedendir bilinmez, yılan çatlayarak ölüvermiş. Meğerse yılanın adı “Düğme” imiş. Eğer yılanın adı bulunursa yılan çatlamış.

Ama yılanın adı bulunmazsa bu sefer de onunla boy ölçüşen insan ölmüş.

Böylece köylü, yılanı yenerek çoluk çocuğuyla mutlu bir yaşam sürmüş.

KUYRUĞUNU CEZALANDIRAN TİLKİ

Tilki günlerden bir gün kırdan avlanmak için dolaşırken köpekleriyle gezen avcılarını görmüş. Avcılar tilkiyi yakalamaları için köpeklerini salmışlar. Tilki tabana kuvvet kaçarak köpeklerden kurtulduğunu anladıktan sonra yakındaki bir ine girmiş. Böylece köpekler avını kaçıran kurt gibi sinirlenerek inin ağzında yayılıp beklemeye başlamışlar.

İne girip, biraz dinlendikten sonra tilki:

—Gözüm, gözüm sen ne gördün? - diyerek gözüne sormuş.

O zaman gözü:

—Ben olayın başlangıcını görerek köpekler yaklaştığında buradaki ini farkettim - demiş.

Tilki:

—Kulağım, kulağım sen ne işittin? - diye sormuş.

O zaman kulağı:

—Avcıların beni yakalamaya geldiğini, köpeklerin havladığını işiterek seni haberdar ettim, - diye cevap vermiş.

Ondan sonra tilki:

—Burnum, burnum sen ne yaptın? - diye sorunca o zaman burnu:

—Ben kötü kokulu köpeklerin yaklaştığını sezerek sana bildirdim, - demiş.

Tilki:

Bacaklarım, bacaklarım siz ne yaptınız? - diye sorunca bacakları:

Biz gücümüz yettiğince hızlı koşarak, köpekler yetişmeden seni bu ine getirdik, - diye hep birlikte cevap vermişler.

Onların cevaplarından memnun kalan tilki:

—Kuyruğum, kuyruğum bunlar bana yardım etti, sen ne yaptın? - diye sorunca kuyruğu:

“Ben köpekler gelirken korkumdan başka çare bulamadığım için arka bacaklarının arasına saklanıverdim, - demiş.

O zaman tilki öfkelenip:

Sen benim bacaklarıma dolanıp, hızlı koşmalarına engel mi oldun? Kötü fikirliyimisin ya köpekler seni yakalasin. Ben seni köpeklere vereyim de gününü gör, - diye söverek kuyruğunu inden dışarı uzatıp yüzü koyun yatmış. İnin ağzında bekleyip duran köpekler bu duruma sevinip tilkiyi kuyruğundan ısırarak dışarı çıkarmışlar ve parçalamışlar.

Böylece kuyruğunu cezalandırmaya kalkan akılsız tilki, belasını bulurak ölmüş.

ALDANAN KURT

Yıllarca önce tilkinin biri dağlardaki büyük kayaların arasında bir in yapmış. Orada uzun yıllar yaşayıp giderken kimse küçük yuvasını ziyarete gelmemiş.

Bir gün çok soğuk bir havada tilki inden çıkarak yiyecek bulmak için avlanmaya karar vermiş.

Gücü tükenip, açlıktan bir deri bir kemik kalan bir kurt, tilkinin gitmesini bekleyip ine girerek yatmış.

Tilki işleri yolunda gidip, karnının tıka basa doyurduktan sonra akşama doğru ine gelmiş. Kurdun izini görünce çabucak ne yapacağını düşünmüş.

“Eğer indaki kurt ise beni sağ bırakmaz, bir çare bulayım” demiş.

İnin ağzında gücünün yettiğince:

— İnim, inim! Orada mısın? Ben geldim, - diye şarkı söyleyerek bağırmış. Kurt ise “Kocaman, yabani bir hayvan gelmiş” diyerek kımıldamadan sessizce beklemiş.

Tilki yine bağırmış:

— İnim, inim! Sen iyi değilsin ya, geldiğimde cevap verirdin, o cesaretin nereye gitmiş?

Kurt gelenin tilki olduğunu anladıktan sonra:

— A-y, a-yy! - diye şarkı söyleyerek cevap vermiş. Tilki ise indekinin kurt olduğunu anlayıp:

— Öyleyse son günlerde benden istediğin gibi karda debelenerek temizlenip geleyim! - diye bahane uydurarak ortadan kaybolmuş. Aç gözlü ahmak kurt şimdi doyacağım diye ağzını şapırdatıp tilkinin gelişini bekleyerek yatmış.

Yabanî hayvan avlamaya gelen avcılar ini görerek kapan kurunca kurt yakalanıvermiş. Böylece tilki hileyle ecelden kurtulmuş ama kurt aldanarak ölmüş.

TILKI İLE KURT

Günlerden bir gün tilki kuyruğunu sallayıp, dilini sallandırarak ıssız bir yerde dolaşırken patikanın kenarında duran koyun kuyruğunu görerek sevinmiş. Ama kuyruğun etrafına bırakılan kapanı görünce salyalarını akıtarak ne yapacağını bilemeden kalmış. O sırada koşarak bir kurt gelmiş. Tilki ona böbürlenerek:

—Kurt kardeş, gelin, gelin, kuyruktan çok yediğim için yağ geçirip duruyorum. En iyi tarafını ise size sakladım, - demiş.

“Sakın bunun altında kapan olmasın?” diye şüphelenen kurt isteksizce sırtını dikleştirmiş.

Zaman zaman böyle kibirlenirsiniz... yemeyecekseniz ben eve götüreyim, - tilki yağlı kuyruğa elini uzatınca kurt tilkiden önce davranıp onu yutacak olmuş ama burnu kapana kısılp kalmca kuyruk da kenara sışramış. Tilki de kuyruğu alıp:

—Yat, kurt kardeş, yapışıp,

Kapan ile dövüşüp!

Yarın erken burada

Sahibiyle karşılaşıp, - diyerek sevinçle şarkı söyleyip koşa koşa oradan uzaklaşmış.

TİLKİ, KAPLAN, AYI VE KURT

Günün birinde kaplan, kurt, tilki ve ayı arkadaş olmuşlar. Buldukları yiyecekleri ortaya koyup paylaşmaya karar vermişler. Daha sonra deveyle karşılaşmışlar,. Deveyi de “Sen de bize katıl” diyerek aralarına almışlar. Uzun zaman yürüyünce karınları acıkmış. Tilki bunlara akıl vermiş:

—Bu deve on koyuna eşit. Yazın her birimiz ikişer koyun desek dördümüz sekiz koyun veririz.İki koyunu da deve kendisi getirirse bunlarla beraber devenin değeri tamamlanır, - demiş. Tilki bu şekilde söze başlayıp, deveyi borç karşılığında kurban etmek için ona doğru dönmüş:

—Dördümüzden sekiz koyun al, ikisi de senin hesabın. Buna karşılık seni öldürelim, yazında koyunları alıp keyfine bakıp yatarsın. Gebe, kısır demeden ele geçirdiğimiz koyunu sana veririz! Koyunlar gebe çıkarsa dölüyle on altı olur. Kuzuları senin kârın, hiç bir yerden böyle bir kazanç gelmez, - diyerek tilki deveyi şüphelendirmeden kandırmış. Deve düşünüp: “Bu çok kârlıymış, bunlardan koyunları almalı”, - diye kendine on koyun değer biçip, dizleri üstünde çöküp, boynunu uzatıp gözlerini kapayarak yatıvermiş. Bunun üzerine tilki:

“Parçalayan çevik tilki, hizmeti neşeli, bu deve tilki amcamın malı” diyerek devenin etini beşe bölüp, bir parçasını kaplana, bir parçasını ayıya, bir parçasını da kurda ayırıp, bir kısmını da kendisine almış. Tilki “Devenin hakkı nerede?” diyerek bir parçayı da deve için bölmüş ve altı parçayı da kendine ayırdığı ete ilave etmiş. Kurnaz tilki devenin böbreklerini de gizlice alıvermiş. Kurda “birisini de siz alın” diyerek işaret ederken ayı kafasını kaşıyıp “yüreği yok ya” diye homurdanmış.

O arada kabarıp duran kaplan da:

—Devenin böbreği nerede? - diye sormuş. Tilki “Kurt yemişe benziyor.” der gibi gözüyle işaret etmiş.

Bunun üzerine öfkelenen kaplan bir vuruşta kurdu öldürüvermiş. Ayı, kaplanın payını ayırarak onları izlemeye gitmiş. Onlar gidince uyanık tilki durur mu, devenin etinin tamamını bir mağaraya saklamış. Bir zaman sonra ayıyla kaplan gelince: —Et nerede? - diye sormuşlar. Bunun üzerine tilki: —“Şimdiden kavga edenler, sonra bana koyun verir mi?” diyerek deve sözünden cayıp gidiverdi, - demiş. Ayıyla kaplan da buna inanmışlar. Tilki onları kandırıp, bir kayanın yanına götürerek kaplana dönmüş:

—Rahmetli baban şu dağ yolunun öteki tarafından bu tarafına sıçrayarak tırmanmış. Sen geçemezsin ya, korkak görünüyorsun! Kaplan “Bu ne demek” der gibi onu soğuk bir şekilde süzerek şişinmiş. Övünmek ister gibi koşarak gelirken birdenbire kayanın başında korkarak duruvermiş. Kurnaz tilki ise ateşi körükler gibi:

—Atılması, koşması, huyu suyu rahmetli babasına benziyor. Şanıdan dolayı, azıcık korkusu olmasa, babasına çekmiş. Baban çok cesurmuş, saldırdığından dönmez, tuttuğunu kaçırmazmış. Önüne çıkan bir daha asla geri dönemezmiş. Gerilip sıçrayarak gidermiş. Sen de korkak değilsin ama henüz çok gençsin! O zaman kaplan böbürlenerek yürümüş.

Sonra da kükreyerek taştan taşa düşmüş ve beli kırılarak ölmüş. “Kaplan kardeşin ölüsünü temiz yere koyayım” diyerek tilki kaplanın etini daha sonra yemek için toplayarak gizlemiş. Yanında sadece ayı kalmış. Tilki böylece diğerlerini hileyle öldürmüş.

“Şimdi sıra ayı babama geldi ya, bunun da hesabını göreyim” diye düşünmüş. Uyanık tilki yattığı yerde gizlediği etten parçalar kopararak ayıya göstermeden azar azar yemeye başlamış. Bunu bilmeyen ayı ise açlıktan halsiz düşmüş.

Ayı uyuyamadan yatarken tilki kıtırdatarak bir şey yiyormuş gibi yapmış. O zaman ayı kederli bir şekilde tilkiye dönmüş:

—Ee, tilki arkadaş sen ne yiyorsun?

—Ee, ayı pehlivan, dayanılmıyor, açlıktan karnımı yarıp kendi bağırsaklarımı yiyorum. Açlık azaptır.

—Öyleyse ben de kendi bağırsaklarımı yesem olur mu?

—Olmaz mı, sen de benim gibi bir can değil misin? Bağırsaklarını çekip yiyiver. Yarın düzelir. Ayı homurdanıp ısıarak etini çekiştirmiş ama kendini yaralamaya katlanamamış, neredeyse ölecek hale gelmiş.

—Ee, tilki arkadaş kendimi ısırarak etimi yemeye dayanamadım, sen nasıl yiyebiliyorsun?

—Sen onun yolunu bilmiyorsun, ben senin canını yakmadan karnını oyarak bağırsaklarını çıkarıp vereyim.

Bunun üzerine ayı uzanarak sırtüstü yatmış. Tilki burnuyla şiddetlice vurup, ayının karnından bağırsaklarını çekip çıkarmış. Ayı karnı yarılınca inleyerek ölüvermiş.

Kurnaz tilki böylece ayının, kaplanın, kurdun ve devenin etini tek başına sahiplenmiş. Kenarından yiyip, düyüncesiyle uyuyup, canı sıkılınca ete girip, susadığında su içip, refah içinde hareket etmiş. İyice semirmiş. Kurnaz tilkinin kıpırdayacak hali kalmamış.

Korkudan ödü patlayarak kaçan yabanî hayvanların hepsini bir yolunu bularak yok etmiş.

“Şimdi de pirelerin azabından kurtulayım” diyerek bir keçeyi dişleyip suya varmış. Yavaş yavaş kuyruğunu suya bırakmış. Pireler kuyruğundan kaçıp sırtına gelmişler. Sırtını suya verince sırtından ürküp boynuna varmışlar. Tilki boynunu suya daldırmış. Bunun üzerine pireler korkarak tilkinin ağızındaki keçeye yapışmışlar. Tilki de keçeyi suya atıp: “Pire niye kudurdun, şimdi senden kurtuldum” diyerek sudan çıkıp yola düşmüş.

HEPSİNDEN GÜÇLÜSÜ İNSAN

Bir kış günü kırmızı sülün göl kenarındaki çalılıktan çıkarak susuzluğunu gidermek için önündeki göle girmiş. Her yanı kaplayan buzu gezerek, zorlukla ince bir buz tabakası bulup kırarak buz gibi sudan içmeye başlamış. O sırada kuyruğu buza yapışarak çıkmamış.

—Oy-ey buz! Dünyada senden güçlü hiç kimse yok... Kuyruğumu yakaladın, - demiş sülün.

—Hayır, sülün - demiş buz, yağmur benden daha güçlü. O yağdığı zaman her tarafa dağılarak çabucak eriyorum.

Bunun üzerine yağmur şöyle demiş:

—Ben nereden güçlü oluyorum! Yer benden daha güçlü, ne kadar şiddetli yağsam da tamamen emiyor.

O zaman yer böğürerek dile gelmiş:

—Orman benden daha güçlü. O üstümü kaplayıp, dallarını, yapraklarını her yana yayarak olanca gücümü çekiyor.

—Yo - hayır, bende de güç yok, - demiş orman. Yangın hepimizden güçlü. O yayılıp, dağılınca yalnız sapım kalır.

Bunu duyan yangın homurdanmış:

—Rüzgar benden daha güçlü. Ondan çok korkuyorum. Rüzgar kuvvetli estiğinde, tozum göğe çıkınca nereye kaçacağımı bilemiyorum.

—Gerçekten ben çok güçlüyüm, - demiş rüzgar. Ağacı köküyle yolar, evi yıkar, ateşi dağıtırım. Fakat böyle olmasına rağmen yerde biten ota hiç gücüm yetmez. Ne kadar öfkelenip hızlı essem de o kımldamaz. onun için ot daha güçlü ya!

O zaman ot dile gelmiş:

—Ben de hiç de güç yok. Şişman koyun kemirip, toynağıyla çiğneyerek rahatımı kaçıtır. Yo hayır, koyun hepimizden de daha güçlü.

O zaman miskin koyun şöyle melemiş:

—Me-e! Bendeki de güç mü? Kır yelesi kurt beni görürse kuyruğumu bir lokmada yutup, gırtlığımı kopardıktan sonra yemeye başlar. Dünyada kurttan daha pehlivanı yok!

—Sizler hiç bir şey bilmiyor musunuz? - diyerek ulumuş o zaman kır yelesi kurt. Hepimizin en güçlüsü insan. O sülünü yakalar, buzu eritir, yağmuru ise hiç takmaz, yeri kazıp sürer, ormanı tamamen kırpar, yangını, rüzgarı kendi çıkarı için kullanır, otu biçer, koyunu kesip yer, sadece benim gibi bir kurdu değil, parsı ve kaplanı da öldürerek yok eder. İşte bu yüzden dünyada her şeyden daha güçlü olan insandır, - demiş.

ASLAN İLE TAVŞAN

Sık ormanın kenarındaki çalılıkta bir tavşan yaşayıp, korkaklığından dolayı kazdığı ininden uzağa gitmezmiş. Bir gün: “Korkuyla inde yatarsam nasıl yaşarım?... En iyisi cesur olayım”, -diye düşünerek ininden çıkmış. Sağına soluna bakınıp, dişlerini çıkarıp, tüylerini kabartıp, ansızın önünde duran aslanı görerek korkudan taş kesilmiş.

Aslan tavşanın yanına gelip:

—Patlak gözüm, yakayı ele verdin, -ee! Şimdi seni yiyeceğim, -diyerek dişlerini gıcırdatmış.

Tavşan aklını başına toplayıp nasıl kurtulacağını düşünmüş. Sonunda aslana:

—Yiyeceksin ancak söylenecek bir sırrım var, - demiş.

—O zaman çabucak söyle.

—Sen çok güçlüsün, buna tamamıyla inanıyorum, ancak şuradaki kuyuda senden de büyük bir aslan var. Onun bu günlerde seni yiyeceğim diyerek öfkelenişini işittim. Önce onunla bir yüzleş, gücünü gözümle göreyim, beni ondan sonra ye... Hiç bir yere kaçmam sırtlanım!

Aslan gerçekten öfkelenip:

—Nerede? Hangi yerde? Göster! - diye emretmiş. Tavşan aslanı derin kuyuya götürüp:

—Bu kuyuda... Kendin bakıp gör, - demiş.

Aslan kuyuya bakıp, kendi aksini görünce:

Ben bundan nasıl aşağı kalırım? Gücümüzü sınyalım, ee! Nasıl kapışacağımızı görmeli! - diyerek kuyuya atlamış. Suya çarparak ölmüş.

Böylece tavşan hileyle aslanı öldürüp “şüphesiz akılsızdı ya” deyip zıplaya zıplaya yoluna devam etmiş.

AÇ KURT

Büyük nehrin kıyısında yaşayıp, orada aklına eseni yapan, karşılaştığı hayvanlara rahat vermeyen boz yelesi bir kurt yaşamış. O nehrin kıyısında yaşamaya başlayalı elli yıl olmuş. Sürekli üşüdüğü ve bir türlü karnı doymadığı için ona aç kurt derlermiş.

Günlerden bir gün kurt gezinirken kanadı kırılmış bir atmacaya rastlamış. Sevincinden içi içine sığmayan kurt, atmayacaya:

—Oh, şimdi seni yiyeceğim! - demiş.

—Niçin kurt kardeş?

—Çok açım ve senden başka yiyecek bir şey bulamadım, - demiş kurt dilini şapırdatıp salyalarını akıtarak.

—Sakın yeme. Kurt kardeş beni yersen midene otururum, karnını doyurmam. Geriye sadece kemiklerim kalır. Ama buradan biraz ötede karşı tepede uzunluğu bir kulaç olan bir sucuk görürsün. İşte onu yersen doyarsın, - demiş atmaca.

—Peki öyleyse, - diyen kurt koşarak tepeye çıkmış. Atmacanın söylediği gibi orada uzunluğu bir kulaç olan bir sucuk yatıyormuş. Onu görünce:

—Hey, uzun sucuk seni yemek için koşa koşa geldim, - demiş.

—Niçin yiyeceksin? demiş sucuk.

—Karnım aç ve senden başka yiyecek bir şey bulamadım, - demiş kurt dilini şapırdatıp salyalarını akıtarak.

—Hayır, kurt kardeş beni yersen dişinin kovuğunu bile doldurmam. Beni yeme, karşiki tepenin arkasında yaşayan bir ak oğlak var. Onu yersen karnın doyar.

Bunu duyunca kurt koşa koşa tepeyi aşip oğlağın yanına varmış:

—Hey, oğlak, ben seni yiyeceğim.

—Niçin?

—Karnım aç ve senden başka yiyecek bir şey bulamadım.

—Hayır kurt kardeş, beni yeme!.. Baksana ne kadar zayıfım, etim bir avuç, kanım bir kaşık. Beni yersen doymazsın. Şu dağın arkasında büyük kara bir keçi var. İyice semirmiş, onu yersen doyarsın, - demiş oğlak telaşla.

Aç kurt bu fikri beğenip, kuyruğunu kaldırıp sevinerek bir solukta dağı aşır büyük kara keçinin yanına varmış:

—Hey keçi, ben seni yiyeceğim!

—Niçin?

—Karnım çok aç, senden başka da yiyecek bir şey bulamadım.

—Beni yersen midene otururum, üstelik doymaz yine yiyecek aramak zorunda kalırsın! Beni yiyeceğine işte şu nehir yatağında batağa saplanmış büyük boz bir kısrak var. Onu yersen üç dört gün yiyecek aramazsın.

—Doğru söylüyorsun, - demiş aç kurt ve koşarak nehir yatağına varmış. Boz kısrakı görünce gözleri parlayarak salyalarını akıtıp “Şimdi bunu yiyeceğim” diyerek sevinmiş.

—Hey boz kısrak, seni yiyeceğim.

—Neden?

—Karnım çok aç, senden daha uygun yiyecek bir şey bulamadım.

—Öyleyse tamam... Ama önce beni bataklıktan çıkar, sonra yersin...

Kurt bunu kabul edip boz kısrakı güçlükle çamurdan çekip çıkarmış.

—Şimdi yiyeyim mi? - diyerek dişlerini göstermiş.

—Şimdi yiyebilirsin ama önce toynağıma kim olduğunu yaz. Daha sonra da beni yersin, - diyerek boz kısrak toynağını uzatmış.

Tam kurt kısrakın toynağına yazı yazarken boz kısrak çifte atarak onu yere sermiş ve kendisi de oynaya oynaya oradan uzaklaşmış. Aç kurt yerinden güçlükle kalkıp sendeleye sendeleye yürüterek söylenmeye başlamış:

“Atmacayı yemeyen

Zavallı başım

Sucuđu yemeyen

Kuru başım

Ak oğlağı yemeyen

Aptal başım

Kara keđiyi yemeyen

Kazık başım

Çamurdan at çıkaran

Pehlivan başım

Tabanına yazı yazan

Okumuş başım

Kendini teptirip

Neredeyse ölecek olan

Vah başım!”

diye kendi kendine söylenen kurdun başındaki yara gittikçe kötüleşmiş ve aradan çok geçmeden de kurt ölüvermiş.

SÖZLÜK

A

aarı: yabani arı, arı

aarının uyugu: petek

abayla-: dikkat etmek, ihtiyatlı olmak, sakınmak

abdan: büsbütün, tamamen, pek, gayet, çok

acal: ölüm, ecel

aç-: acıkmak

aç: aç

açka: açlık, aç

açkalık: açlık

aç köz: aç gözlü

açuu: hiddet, öfke

açuulan-: hiddetlenmek, kızmak, öfkelenmek, sövmek, haşlamak

açuusu kel-: kızmak, hiddetlenmek

adam: insan

adaş-: yolu şaşırmak, yanılmak

adaştır-: şaşırtmak

aga: büyük erkek kardeş

aga: ona

agıt-: bırakmak, koyuvermek (*bağlı hayvanları*)

agız-: akıtmak

ak: ak, beyaz

ake: baba, ata, amca

akıl: akıl

akılı çok: akılsız

akırı: en sonunda, nihayet

akmak: ahmak, aptal

al-: almak

al-: 1. yardımcı fiil sıfatıyla baş fiilin şimdiki zaman gerundium ile birlikte al- fiili imkân ya da imkânsızlık ifade eder 2. baş fiilin geçen zaman gerundiumu ile birlikte al- fiili daha fazla iş yapanın bu işi kendisi için yaptığını ve iş neticesinin iş yapan şahsa döndüğünü gösterir

al: kuvvet, kudret, hal

al: o, şu

alagdı: dalgın

alapayın taptır-: şaşırtmak

alar: onlar

ald: 1. ön, ön kısım 2. alt 3. en iyi

aldan-: aldanmak

aldı: ön, ön kısım

aldılarının: karşılarına

aldında: önünde, önce

alıp bar-: götürmek

alıp kel-: getirmek

alış: uzak

alış: alış

almak-salmak: sırayla

alpar: götürmek

alsıra-: takattan düşmek

aluu: alma, kabul etme

amal: hile, çare

aman esen: sağ-salim, mesut

aman: mesut, mutlu

añ: 1. yabani hayvan 2. çukur, sel yeri, selin açtığı yol

añ uula-: avlanmak

anan: ondan sonra, sonra, ötekinden sonra

ançalık: o kadar, o derece

añçı: avcı

anda: orada, o zaman

anda sonda: arada sırada, zaman zaman

andagı: oradaki

andan: 1. ondan, şundan, oradan 2. ondan dolayı, sonra, ondan sonra

andan körö: bunun yerine

anday: o gibi, bu gibi, böyle, öyle

anday bolso: öyle ise

añdı-: beklemek

añgıça: ona kadar, o sırada, o esnada

añgıça bolboy: bu da olmadı, daha ona kadar

anı: onu

anık: şüphesiz

anın: onun

añkay-: geniş açılmak, yayılmak

añkildek at-: başaşağı düşmek

añkildek: bir çocuk oyununun adıdır

añkoo: saf, aptal

apçı-: kapmak, kavramak, yakalamak

apkaarı-: şaşırarak, apışıp kalmak

appak: büsbütün ak, bembeyaz

ar: her

ar biribiz: her birimiz

ar kanday: her türlü, çeşitli

ara: ara, mesafe

araket: hareket, çalışma

aralık: uzaklık

aram oy: fena fikir

aram: kötü, fena

arañ: ancak, hemen, zorlukla

arbaş-: kavga etmek, boy ölçüşmek

arga: çare

arı: ötede, öte yanda, öteye

arı oylon-: öyle düşünmek

arı-beri: şöyle böyle

arık: zayıf, kurumuş

arılda-: gürlemek

arıstan: arslan

arkay-: her yana çıkık durmak

arman: kutsal rüya, ulaşılamamış arzu

arman kıl-: içinde ukde kalmak

arsay-: sivri ucuyla çıkık durmak

arstan: arslan

art: art, art kısım, arka taraf

artınan: ardından, peşinden

artınardan: ardından, peşinizden

artında: peşinde, arkasında

asman: gök, gökyüzü

ast: 1. alt, alt kısım 2. ön

asta-sekin: yavaş yavaş, azar azar

asta: yavaş

aş-: bir şeyin üzerinden geçmek, aşmak

at-: fırlatmak, atmak

at: ad, isim, şöhret

ata: 1. baba 2. arzu veya esef anlatmak için kullanılan kelime

atasının körü: en iyisi, bunun yerine

ay: -den dolayı, -den ötürü

aya-: merhamet etmek, acımak

ayabay: 1. acımadan, merhametsizce 2. pek çok

ayak: ayak

ayakta-: bindirmek

ayar: uyanık

ayban: hayvan

aybanat: hayvan, hayvanat, hayvanlar

ayda-: sürmek

aygıp kal-: iyileşmek, düzelmek

ayık-: iyileşmek

ayla: hile, çare

aylandı ketir-: gününü göstermek

aylasın ketir-: rahatın kaçırmak, sinirini bozmak

aynek köz: cam göz

aynek: ayna

aynı-: sözünden vazgeçmek, caymak

ayt-: demek, söylemek

ayuu: ayı

az: az

azap: azap, eziyet

azıraak: daha az

B

baa: paha

baarda-: hikâye etmek, anlatmak

baarı: onların hepsi, hep

baatır: bahadır, kahraman, cesur

badal: fundalık, çalılık

bak-: bakmak

baka-ka: keçi sesini taklit

bakıl-da-: yaygara etmek

bakır-: böğürmek, boğazı yırtılırcasına bağır-
mak

bakırañ: bakırañ köz: patlak göz

bal: bal

bala: çocuk, yavru

balaa: bela, kaza

bala-bakıra: çoluk çocuk

balapan: kuş yavrusu

balban: pehlivan

balçık: balçık, cıvık çamur

balee: bela

bar-: kımıldamak, yürüme, hareket etmek,
yürüyüp gitmek, varmak

bar: 1. var 2. varlık

bardık: varlık

bardık aybanat: yaşayan hayvanlar

barktuu: güçlü

bas-: 1. ayak basmak 2. tazyik etmek, bas-
mak

basa: öyle

basıp kal-: sahiplenmek

baş: 1. baş, kafa 2. üst kısım, tepe

başka: başka

başka: diğer, başka

başta-: başlamak

bat: hızlıca, çabuk

batkak: çamur, bataklık

baya küñü: bu günlerde, son günlerde

baya: son günlerde

bayagı: deminki

bayka-: takibetmek, gözetlemek, dikkat etmek, ihtiyatlı davranmak

baykuş: zavallı, miskin

baytal: henüz kulunlamamış (*doğurmamış*) olan genç kısrak

bee: kısrak

bek: sağlam, pek

bekit-: saklamak

bel: bel

beleñ: (*bi+eleñ*) mi idin

ber-: 1. vermek, bir defa vermek 2. baş fiilin geçen zaman gerundiumu ile birlikte yardımcı fiil sıfatıyla işin başka bir şahıs için yapıldığını ve iş sonucunun asıl işi yapan şahsa değil de diğer bir şahsa yöneltildiğini gösterir 3. baş fiilin şimdiki zaman gerundiumu ile birlikte yardımcı fiil sıfatıyla işin sanki durum dışında ya da tekrar yapıldığını gösterir

beri: bu yana doğru, buraya

beri oylon-: böyle düşünmek

berki: beriki

beş: beş

bet al-: yönelmek, muayyen bir temayül göstermek

bet mañday: karşı karşıya, yüz yüze

betteş-: yüzleşmek

beym: (*yardımcı fiil*) olmak

bilk et-: kımıldamak

bil-: bilmek, anlamak

bilgiz-: bildirmek, haberdar etmek

bir: bir

bir az: biraz, bir parça

bir neçe: birkaç

bir ookumda: bir süre sonra

bir topton kiyin: bir müddet sonra

bir tuugan: öz kardeş

birge: beraber, birlikte

birok: fakat, ancak

biröö: bir tane, birisi

biyigireek: daha büyük

biz: biz

bizdi: bizi

bizdin: bizim

bol-: olmak, olmaya başlamak, dönmek

bolco-: tahmin etmek

boor: 1. kan kardeş 2. karaciğer, bağır

boortokto-: yüzüstü, yüzükoyun uzanmak

booz: gebe

boy: 1. vücut, gövde 2. nehrin kıyısı

boydon: tamamen

boyunca: 1. göre 2. bütün

boz: beyaz, açık kurşuni, boz

böksölö-: dağ yamacı boyunca gitmek, dağ yamacı boyunca inmek

böl-: bölmek

bölök: başka, ayrı

bölük: parça, kısım

börü: kurt (*yırtıcı hayvan*)

böyrök: böbrek

bu: bu

buga: buna

bul: bu

bul emne: bu neden

bulakta-: bir yandan öbür yana sallamak

bulañdat-: ansızın göstermek

bular: bunlar

bulay-: gözükmek

burkan-şarkan: gürlleme, çatırtı

burul-: dönmek

buruluş-: dönüşmek

but: kol, but, pençe, bacak

butak: dal, budak

buyruk kıl-: emretmek

buyruk: buyruk, emir

buyur-: bulmak

buz-: bozmak

buzul-: yıkılmak, ihlal edilmek, bozulmak

büldürkön: çilek, ufak çilek

bürgö: pire

büt-: bitirmek

büt: bütün, tamamen

büt boydon: tamamen, tam olarak

bütkön: hep, bütün, tamamıyla

bütür-: bitirmek

C

caa-: yağmak

caan: yağmur

cabiş-: yapışmak

cagaldan-: caka satmak

cagin-: yaltaklanmak, hoşla gitmeye çalışmak

cak-: yakmak, tutuşturmak

cak: cihet, yön, taraf

cakın: yakın

cakında-: yaklaşmak

cakışı: iyi

cal: yele

calaa: iftira, yerme

calakor: iftiracı

calbır ak: bitki yaprağı

calbıraktuu: yapraklı

calgız ayak col: patika

calgız: tek, yalnız, sadece

calın: alev

caman: fena, kötü

camandık kıl-: fenalık etmek

camandık: fenalık

camgır: yağmur

can: 1. can, ruh, canlı varlık 2. yan

can-cagin kara-: etrafına bakınmak

cañcal: kavga

cañgak: ceviz

can talaşıp: can havliyle

can tart-: birisinin tarafını tutmak, birisinin tarafına geçmek

canı çık-: kendini kaybetmek, ölmek

cañı: yeni

canın çigar-: öldürmek

capır-: devirmek, bükmek, yere doğru eğmek

capırt: toptan, kütle halinde

car: yar, uçurum

car-: yarmak, parça parça etmek

cara: yara

cara-: hoş gitmek, yaranmak

cara tart-: hoş gitmek

carayt: olur, iyi, işe yarar

cardam ber-: yardım etmek

cardam: yardım

cardan kula-: yardım düşmek

carık: yarık

carıl-: yarılmak, çatlamak

casa-: yapmak

casoo: düzenleme

caş: yaş

caşa-: yaşamak

caşık: yavan, arık, zayıflamış

caşın-: gizlenmek, saklanmak

caşır-: gizlemek, saklamak

caşırın-: saklanmak, gizlenmek

caştık: gençlik

cat-: 1. yatmak, uzanmak, bulunmak, ikamet etmek 2. yardımcı fiil rolünde cat- fiili işin uzun sürdüğünü ve o ana uygun olduğunu ifade eder

cay: yaz

cay aldır-: dinlendirmek

cayıl-: serilmek, yayılmak, her yana açılmak, genişlemek

cayloo: yazlık otlak, yaylak

caz-: 1. yaymak, açmak 2. yazmak

cazala-: cezalandırmak

cazda-: az kalmak

cazdım: kaza, felaket, ölüm

cazık: suç, günah

cazıl-: ayrılmak, kopmak

cazında: ilk yazda

ce-: yemek, tadını almak

ce: veya, ya da

ceek: kenar

ceke: tek başına, yalnız

cel-: koşmak

ceñ-: yenmek

cep al-: bir parça yemek

cer: 1. yer, taraf 2. mesafe

cerçi-: birinin peşinden gitmek, takip etmek

cet-: varmak, ermek, erişmek, ulaşmak, yetmek

cetkir-: 1. yetiştirmek 2. kendine yetişmeye müsaade etmek

cığaç: ağaç

cık-: devirmek, yenmek, yere çalmak

cıl: yıl

cılan: yılan

cılas kıl-: kökünden imha etmek, köküne kibrit suyu dökmek

cılas: yok edilmiş

cılt: göz açıp kapayıncaya kadar yapılan hareketi fade eder.

cım bol-: kaybolmak, yok olmak

cım cım çok bol-: aniden ortadan yok olmak

cımcırt: sessizce

cırğa-: lezzetlenmek, haz duymak

cırgal: zevk, refah

cırtkış: yırtıcı hayvan

cıttuu: kokulu, kokan

cıy-: yığmak, yığın halinde toplamak

ciber-: yardımcı fiil sıfatıyla ciber- fiili baş fiilin ifade ettiği anlama kesinlik kazandırır.

cobura-: mırıldanmak

cogol-: yitmek, kaybolmak, yok olmak

cogoru: yukarı, yukarıya

cok: yok

cok bol-: kaybolmak, yok olmak

cok kıl-: yok etmek

coke: (*colbors ake*) kaplan baba, kaplan kardeş

col: yol

col başta-: kılavuzluk etmek

colbors: kaplan

coldoş: yoldaş, arkadaş

colgo sal-: yola çıkarmak, işini yoluna koymak

colgo tüş-: yola düşmek, yola çıkmak

coltoo kıl-: engel olmak

coltoo: engel

colu bol-: işleri yolunda gitmek

coluk-: karşılaşmak, rastlamak, görüşmek

coluñ bolgur: baltın açılın

comok: masal

con: omurga kemiği, sırt

cona-: debelenmek

coop ber-: cevap vermek

coop: cevap

cort-: (*av, düşman ardi uğrunda*) koşmak

coylo-: av aramak

cön: yön

cönö-: hareket etmek, yönelmek

cönöş-: hep beraber yönelmek

cönü-: hareket etmek, yönelmek

cubat-: avutmak, kandırmak

cul-: koparmak, yolmak, sökmek

cum-: yummak, kapatmak

cumşa-: bir şeyi bir işte kullanmak

cumur: kırkbayır (*geviş getiren hayvanların üçüncü midesi*)

cumuruña çok bol-: doymamak

cup-cumuru: yusuvarlak

cuuk: yakın

cügür-: koşmak

cügürüp oturup: yürüye yürüye

cün ürpüyt-: tüy ürpertmek, kılları diken diken olmak

cün: tüy

cür-: 1. hareket etmek, harekette bulunmak, yürümek 2. yardımcı fiil sıfatıyla baş fiilin işine süreklilik ve devam anlamı katar

cüröğü taykı: korkak

cüröğü tüş-: pek fazla korkmak, ödü patlamak

cürök: kalp, yürek

cüröksü-: korkmak, korkaklık göstermek

cürüp ket-: hareket etmek, yola çıkmak

cürüş-: hep birlikte yürütmek

Ç

çaar: alaca

çabil-: dibinden kesilmek

çabıtta-: av arayıp dolaşmak

çaç-: dağıtmak, saçmak

çak-: sokmak, ısırarak

çakıl-: çakılmak

çakır-: çağırarak, davet etmek

çalkasınan cat-: sırt üstü uzanarak

çamın-: atılmak, saldırmak

çañ: toz

çanak: göz çukuru

çañka-: susamak

çañkaga cazış-: susuzluğunu gidermek

çap-: 1. atılmak 2. biçmek, kesmek

çarça-: yorulmak

çart: çatırtı, çatlama sesini taklit eden bir sözdür

çeç-: çözmek

çeger-: hesaplamak, hesap yapmak

çepilde-: telaş etmek

çet: kenar, uç

çeyin: dek, değin, kadar

çıçay-: dışarıya doğru sarkmak

çıda-: katlanarak, dayanarak

çığaçtay: ağaç gibi

çığar-: sürüp çıkarmak

çığar: galiba

çığış-: yukarıya tırmanarak

çık-: yayılmak (*ses hakkında*), çıkmak, yukarıya tırmanarak

çımçıla-: çimdiklemek

çımır: dayanıklı, sağlam, tıknaz

çımırkan-: ıkınmak

çıñ et-: vızıldamak

çındap: gerçekten

çındığında: gerçekten

çındık: hakikat, doğruluk, gerçeklik

çınıl-da-: çınlamak, acı acı bağırmak, bağırmak, çağırarak

çınkıl-da-: yaygara etmek, bağırmak

çıp: onomatopik bir sözdür

çırkır-a-: bağırp çağırarak, yaygara etmek

çıypıy: çığlık

çirkey: sivrisinek

çoçu-: ürkmek, korkmak

çolpon ata: koyunların bakıcısı, çoban

çoñ: büyük, ulu

çoñoy-: büyümek

çoygula-: çekmek

çök-: çökmek, dizler üzerine düşmek

çöp çap-: ot biçmek

çöp: ot, kuru ot

çuba-: katar halinde, birbiri ardınca gitmek

çuçuk: 1. bağırsak 2. sucuk

çurka-: koşmak, kaçmak

çurkat-: koşturmak, kaçırmak

çuurt-: akıtmak

D

da: de, da, dahi

daam: taam, yiyecek

dabiş: ses

dağı: tekrar, bir daha, yine, ve, daha

daldañda-: kasılarak yürümek

dañ: şenlik gürültüsü, canlılık

dañ sal-: neşeli bir gürültü koparmak, şuh-
luk etmek

darday-: kabarmak

daroo: çabuk, tez, bir anda

dayardık: hazır olma, hazırlık

dayardık kör-: hazırlık görmek

dayınsız: bellisiz

de-: demek, söylemek

degensip: der gibi, diyecekmiş gibi

dele: (da+ele) ve, yine, de

dem al-: dinlenmek

dem: nefes

dene: gövde

deş-: hep beraber söylemek, demek

dım: sessiz

diñilda-: vızıldamak

dıykan: köylü

dos: dost

döbö: tepe

döbödüy: tepe gibi

döbönün başı: tepenin üstü

düynö: dünya

E

e-: yardımcıfiil

eç: hiç

eç kaday: hiç bir türlü

eç kayda: hiç bir yerde

eçki: keçi

eç kim: hiç kimse, hiç bir şey

eç nerse: hiç bir şey

eçteme: hiç bir şey

ee: sahip

eele-: sahip olmak, işgal etmek

een: ıssız, تنها

eerçi-: birinin peşinden gitmek, takip etmek

eerçit-: kendinin peşinden götürmek

eger: eğer

egin: ekin

eken: (*imek yardımcı fiili*) imiş

eki: iki

ekiden: ikişer

ekinçi: ikinci

eköö: iki tane, ikisi birlikte

ekööbüz: sen ve ben, ikimiz

el: başka, yabancı

ele: (*imek yardımcı fiili*) idi; kuvvetlendirme edatı

elüü: elli

emes: değil

emese: (*e-+me+se*) eğer öyleyse, o takdirde, meğer öyle imiş, aksi takdirde

emi: 1. şimdi, şu zamanda 2. ondan sonra

emne: ne

emnegedir: nedendir

eñ: pek, en

ene: ana, anne

ep: ustaca, akıllıca

epte-: kolayını bulmak, bir işi ustalıkla, usulüyle yapmak

er: kahraman

eregiş-: çekişmek, rekabet etmek

eri-: erimek

erik-: canı sıkılmak

erte: erken

erteñ menenki: sabahleyin

erteñ: yarın

es: akıl

es al-: 1. kendine gelmek, geniş soluk almak, dinlenmek 2. nazarı itibare almak

es algısı kel-: yorulmak

es cıy-: kendine gelmek, aklını başına toplamak

esen: mesut

esep: hesap

esi oo-: bayılmak, aklını oynatmak, kendini kaybetmek

esin cıy-: kendine gelmek, aklını başına toplamak

esine tüş-: hatırlamak

et-: (*yardımcı fiil*) etmek

et: et, ten

etek: etek

eti kök caşık kanı bir kaşık: teni morlaşmış, kanı bir kaşık kalmış, zayıf

ezeli: eski, ezeli

G

gana: (*sınırlama eki*) yalnız

go: (*kuvvetlendirme edati*) ya!

I-İ

ıgdırıl-: korkmak, ödü patlamak

ık-: ödü kopmak

ılayıktuu: lâıyk, uygun

ıman-: inanmak

ıñk et-: "hınk" etmek, inlemek

ıraazı bol-: razı olmak (*teşekkür ya da rica yerinde kullanılan tabir*)

ıraazı: razı

ıramatılık: rahmetli

ıras: gerçek, gerçekten

ırda-: şarkı söylemek

ırgı-: sıçramak

ısıık dos: yakın, mahrem dost

ısıık: yakın, sıcak

ısım: isim

ışkır-: ısııkçalmak

ıygar-: ayırmak

ızıl-da- vızıl-damak

ıç-: içmek

ıç: 1. iç kısım, iç 2. karın, kursak, mide

ıçke: ince

ıl-: takmak

ılbirs: Sibiryalı parı

ılgeri: daha önce, evvelce

ımiş: güya, diyorlar ki

ırme-: göz kırpmak, göz yummak

ışarat kıl-: işaret etmek

ışarat: işaret

ışen-: inanmak

ışte-: işlemek

ıt: köpek, it

ıyin: in

ız: iz

ızde-: aramak, araştırmak

K

kaar: öfke, hiddet

kaardan-: kızmak, hiddetlenmek

kaarı kel-: öfkelenmek

kabıl-da-: şiddetlenmek

kabiş-: dövüşmek

kaç-: kaçmak, sakınmak, kaçınmak

kaçır-: saldırmak

kaçış-: kaçışmak

kadam: adım, kadem

kak-: kakmak, çakmak, vurmak

kak: sert, katı, kuru

kake: (*karişkir ake*) kurt baba, kurt kardeş

kakta-: kurutmak, kavurmak

kal-: 1. kalmak, geri kalmak 2. yardımcı fiil rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir

kaliñ: 1. kalın, sık, büyük 2. şişman

kaliñ badal: koyu fundalık

kaliñ tokoy: sık orman

kaliñdik: kalınlık

kamuş: kamuş, saz

kampayt-: kabartmak, şişirtmek

kan-: tatmin edilmek, kanmak

kana: nerede

kanat küülö-: kanadı düzeltmek, germek

kanat: kanat

kanattuu: kanatlı

kañça: ne kadar, kaç

kañçalık: ne kadar

kanday: nasıl, ne gibi

kañılcar: geniz

kantip: nasıl, ne surette

kapalan-: kederlenmek, üzülmek

kapçıgay: dağ geçidi, dağ yolu

kapısınan: ansızın, beklenilmeden

kapkan: kapan

kapşıt: karın, mide

kapta-: kaplamak, her yandan kuşatmak

kar: kar

kara-: bakmak, beklemek, gözlemek

kara: siyah, kara

karaganduu: çalıyla kaplanmış yer, çalılık

karan-: bakınmak

karaş-: hep birlikte bakmak

karçıga: atmaca

karın: karın, mide

karış: uzunluk ölçüsü, karış

karişkir: kurt

karız: borç

karma-: kapmak, yakalamak, tutmak

karmap al-: yakalamak

karmaş-: kapışmak

karşı: karşı, karşıya

kaşake: (*karişkir ake*) kurt baba, kurt kardeş

kaşañ: tembel, ağır, üşengen, ihmalci

kaşında: yanında

kat-: 1. sertleşmek, katılaşmak, donmak
2. gizlemek

kat: mektup, yazı

katta-: ziyaret etmek

katuu: katı, sert

kay: hangi

kayberen: dağlı geviş getiren hayvanların umumi adı

kayda: nerede, nereye

kayda ket-: nereye gitmek

kaydan: nereden

kayış: kayış

kayra tart-: geri çekmek

kayradan: yeniden

kayran başım: zavallı başım

kayran: sevgili, kıymetli (*acımak edasıyla kullanılır*), zavallı

kayrat: cesaret

kayrıl-: dönmek, yüz çevirmek

kaysı: hangi

kayt-: dönmek

kaz-: kazmak

kazı: karın yağı

kazık: kazık

keç kir-: akşam olmak

keç: geç vakit

keçke cuuk: akşama doğru

keçke: akşama doğru

keçki: akşamki

keçöö künü: dünkü gün, dün

keçöö: dün, geçenlerde

keede: zaman zaman

kekerdüü: kinli, soğuk

kekir-: geçirmek

kekirey-: kibirlenmek

kekirtek: boğaz, gırtlak

kel-: 1. ermek, ulaşmak, gelmek 2. yardımcı fiil sıfatıyla kel- fiili işin arasız, kesilmeden gerçekleştiğini ya da gerçekleşmekte olduğunu gösterir.

keliş-: gelişmek, büyümek

keliş: geliş

kem: daha az, eksik

kem akıl: akılsız

keñ: geniş, bol

kerek: lazım, gerek

keseer-: açlık hissetmek, şiddetlice yemek istemek

ket-: gitmek, uzaklaşmak

ket-: 1. gitmek, geri kalmak 2. yardımcı fiil rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir

ketir-: 1. gidermek 2. kaçırmak

kez: an, zaman, fırsat, elverişli fırsat

kezek: sıra

kezik-: karşılaşmak

kıçırat-: gıcırdatmak

kıdır-: dolaşmak

kıl-: yapmak, kılmak

kıl: bir tek tüy, kıl

kılık: iş, hareket, fiil

kılış-: ortaklaşa yapmak

kılıy-: parçalamak, öldürmek

kılt et-: kımıldanmak

kılt: ani bir hareketi ifade eden taklitlik sözdür

kıltakta-: tuzakla yakalamak

kımınday: minnacık, küçücük, ehemmiyetsiz

kıncıy-: incelmek, aşırı derecede zayıflamak

kır: 1. kenar 2. dağ sırtı, tepe

kıraan: çevik

kırcool: sülün

kırına çık-: tepesine çıkmak

kırk-: kırpmak

kırsık: belâ, felâket

kırtılat-: kıtırdatmak

kıs-: sıkmak, sıkıştırmak, basmak, kısmak

kısır: kısır

kıstı-: kısılmak, kesilmek

kış: kış

kıy-: kesmek, kesip almak

kıyık: kesik yeri, yarık

kıyın: güç, zor

kıykır-: haykırmak, bağırarak

kıymıl-da-: kımıldamak

kıymılsız: hareketsiz

kıyna-: eziyet etmek

kıynal-: azap çekmek

kız: kız

kızır-: kızarmak

kızıl: kırmızı

kiçine: küçücük, azıcık

kiçinekey: küçücük, minnacık, mini mini

kim: kim

kir-: içeriye doğru hareket etmek, girmek

kiriş-: hep beraber girmek

kişi: insan, kişi

kiyin: sonra, ondan sonra

kiyiz: keçe

kocoyun: patron

kokuyla-: umutsuzca "kokuy-kokuy!" diye haykırmak

kol: el

koldan kel-: elinden gelmek

kolgo tüş-: ele geçmek, yakayı ele vermek

kon-: konmak

konok: akşam yemeği

koñursu-: fena koku (*ter kokusu*) dağıtmak

korduk kör-: horluk görmek; hakarete uğramak, küçümsemiş olmak.

korduk körsöt-: horluk göstermek, hakaret etmek, küçümsemek

korduk: hakaret, küçümseme, küçüklük

korgolo-: kurtulmaya çabalanmak, himaye aramak, saklanmak, sığınmak

korgul: korgul taş: yığın halindeki büyük taş

kork-: korkmak, dehşete kapılmak

korkok: korkak

korkoktuk: korkaklık

korko tur-: korkmak

korkut-: korkutmak, gözdağı vermek

koroo: koyun sürüsü

koş-: katmak, ilave etmek

koş: çift, çifte

koşa: beraber, hep birlikte, buna ilaveten

koy-: 1. koymak, bırakmak 2. vurmak, yakalamak 3. yardımcı fiil rolünde ibareye kuvvet ve anilik verir 4. baş fiile koy-yardımcı fiili menfî şekildeyse bununla işin kaçınılmazlığı ifade edilir

koy: koyun

koyçu: koyun çobanı

koykoy-: ince ve zarif gözükmek

koyon: tavşan

koyun: koyun, göğüs

kozgol-: hareket etmek, kımıldamak

kozu: kuzu

kök: 1. gök, lacivert, mavi 2. yeşil 3. kır yeveli

kök cal: kır, boz yeveli (*kurt*)

kök karışkır: kır yeveli kurt

kök muz: buz

könülsünböy: canı istemeyerek

kööp: *bkz.* köp-

köp-: kabarmak, şişmek

köp: çok

köpkö çeyin: uzun zaman

kör-: görmek

körö koy-: ansızın görmek

körö: nispeten

körsöt-: göstermek

körün-: görünmek, görüntü olmak, gözük-mek

kötör-: kaldırmak

köz: göz

köz süz-: kırıtarak, umut vererek gözü yarı kapamak

közü umaçtay açıl-: gözü faltaşı gibi açılmak, büsbütün uyanmak

közünün kıyığı menen kara-: gözünün ucuyla bakmak

kuban-: sevinmek, kıvanmak

kubanç: sevinç, kıvanç

kubanıçı koynuna bat-: sevinci koynuna sığmak

kuçakta-: kucağa almak, kucaklamak

kuduk: kuyu

kuduret: kudret

kula-: yuvarlanmak, düşmek

kulaç: kulaç (uzunluk ölçüsü)

kulak: kulak

kulat-: yıkmak

kult et-: dakikasında

kult: ani bir hareketi ifade eden nida

kumar: coşkunluk

kup: iyi, pek

kurga-: kurumak

kurkulda-: hırıldanmak

kursak: karın, kursak

kuru: boş, hiçbir şeysiz

kuş: yırtıcı kuş

kutkar-: kurtarmak

kutul-: kurtulmak

kutur-: kudurmak

kuu-: kovalamak, takip etmek, kovmak

kuu: kurnaz

kuuluk: kurnazlık, sokulganlık

kuyruk: kuyruk

kuyunda-: suya dalmak

kübür: ufak buz birikintisi

küç: kuvvet, güç

küçtüü: güçlü, kuvvetli

küçündün kel-: gücü yetmek

kükük: guguk (kuş)

kül-: gülmek

külkü: gülüş, gülme

kün: 1. gün 2. güneş 3. hava durumu

kün çık-: güneş doğmak

kün kör-: yaşamak

küñgürön-: boğuk sesle böğürmek

küñk: boğuk sesi taklittir

küñk et-: homurdanmak

kürkürö-: gürlenmek

kütüü-: beklemek

küülö-: düzen vermek

küyöö: koruyucu, sahip

M

maara-: melemek	mendey: benim gibi
maşırlan-: memnun olmak	menen: ile
maga: bana	meni menen birge: benimle birlikte
magdıra-: keyif çatmak	meni: beni
makoo: aptal, ahmak	menin: benim
maktan-: övünmek, caka satmak	mergençi: tüfekle avlanan kimse, nişancı
maktangı: övünç	meyil: meyil
makul: makul, uygun	meyli: arzu, meyil, temayül
mañgday: alın	mıkçıy-: kamburunu çıkarmak, büzülme
mar: yılan	mına: işte
masilat kıl-: akıl vermek	mından: buradan, bundan, bunun içinden, ondan
masilat: nasihat, iyi akıl	mınday uçurda: bu gibi halde
maşık-: çalışmak, alışmak	mınday: böyle, bu gibi
mata-: bükmek, kıvrırmak	mintip: (<i>munu+et-</i>) öyle, şöyle, bu suretle
may: yağ	mogoy: umacı
mazakta-: eğlenmek, dalga geçmek	mokoço: umacı, hilkat garibesi
men: ben	moldo: 1. okur-yazar kimse 2. molla
mende: bende	mook: 1. keder 2. arzu
menden: benden	

moyun: boyun

muñduu: kederli

munu: bunu

munun: bunun

munuñ: bunun

munuñdu: bunu

murda: önce

murdağı: eskideki, evvelki

murdağıday: eskisi gibi

murun: 1. daha evvel, eskiden, önce 2. bu-
run

murut: bıyık

muştumday: yumruk gibi, küçük, küçücük

muzdak suu: soğuk su, buz gibi su

muzdak: buz gibi, soğuk

muzoo: bir yaşında olan buzağı

mülcü-: kemirmek

mülk: mülk, mal

müyüz: boynuz

N**ne:** ne**neçe:** kaç**neme:** ne, şey, kimse**nerse:** nesne, eşya, şey**niyet:** niyet, düşünce

O-Ö

obolu: evvelce, daha önce

obon sal-: şarkı söylemek

obon: melodi, nağme

okşo-: benzemek

okuya: olay

olco: ganimet

oldo: pişmanlık, esef haykırışı

on: on

oñ: sağ

onto-: inlemek

oodar-: devirmek

ookat: gıda, yiyecek

ookat kıl-: yaşayış vasıtaları kazanmak

ookum: zaman

oona-: debelenmek

ooru-: hastalanmak

ooz: ağız

oozun araanday aç-: ağızını geniş açmak

ordu: yer

ordunan argıp tur-: yerinden sıçrayıp kalkmak

orto: orta

orundat-: ifa etmek, yerine getirmek, yoluna koymak

oşentip: öyle, böylece, o suretle

oşogo: öteki

oşol boydan: o halde

oşol kündön uşul küngö: o zamandan bu zamana

oşol zamat: o dakikada, o anda

oşol: öteki, şu, o

oşondo: orada, o zaman

oşondon: oradan, ondan

oşondoy: o gibi, bu gibi

oşonduktan: bundan dolayı, bunun için, bu yüzden

oşonu: onu

ot: ateş

oto-: zararlı otlardan ayıklamak

otur-: yardımcı fiil sıfatıyla işin sürekliliğini ifade eder

oy-: oymak

oy: 1. alçak yer, çukur 2. fikir, düşünce

oylo-: düşünmek

oylon-: düşünceye dalmak

oylono kal-: düşünürmek

oyno-: oynamak, eğlenmek

ozun-: öne atılmak

öl-: ölmek

öltür-: öldürmek

ölüm: ölüm

ölüp kal-: ölüvermek

öñkölöñdö-: eğilerek, bükülerek, gizlenerek yürümek

ört: yangın

öt-: geçmek, uğramadan geçmek

ötö: pek, çok

öyüz: o cihet, öteki kıyı

öz: kendi

özdörü: kendileri

özön: 1. nehrin yatağı, mecra 2. havza

P

padişa: padişah

payda: fayda, kazanç, kâr, çıkar

S

saga: sana

sagın-: özlemek

saksay-: tüy veya kılları karışık bir hale gelmek

sakta-: saklamak

sal-: 1. hareket etmek, yönelmek 2. koymak, salmak, bırakmak 3. şiddetle vurmak 4. yardımcı fiil sıfatıyla hareketin bittiğini ya da aniliğini ifade eder

sala ber-: uzatmak

salandat-: sallandırmak

say: nehrin yatağı

sayra-: ötmek

segiz: sekiz

sekin: sakin

sekir-: sıçramak, atlamak

selt et-: irkilmek

selt: işin aniliğini ifade eden bir taklitlik sözdür

semiz: yağlı, semiz

sen: sen

sendel-: çile çekmek

sendirekte-: adımlarını zor atarak yürümek

seni menen: senin ile

seni: seni

seniki: seninki

sez-: sezmek

sın-: kırılmak

sın: karakter

sına-: denemek, sınamak

sıpat: sıfat

sır: sır

sırt: dış taraf, dış görünüş

sırttan: mitolojide köpekler hükümdarı, sırtlan

sıyla-: hürmet ve takdir göstermek

siler: sizler

siz: siz

sizdi: sizi

sok-: vurmak, çarpmak

soñ: ondan sonra, arkasından

soo: sağ, esen

sor-: emmek

soroy-: sivriliip durmak

soy-: 1. öldürmek, kurban etmek 2. kesmek

soymoñdot-: çıkarmak

sozul-: uzayıp çekilmek, uzamak

sölököt: şekil, akis

söñgök: sap

söök: 1. ölü 2. kemik

söz: söz, kelime, konuşma

sözge kel-: konuşmak

sugun-: büyük yiyecek parçasını ağzına koymak, yutmak

sula-: ölmek

suluu: güzel

sun-: uzatmak, sunmak

sura-: sormak

suu: su

suuk: soğuk

suur-: çekip çıkarmak, yolmak, sürükleyip çıkarmak

suusa-: susamak

süyö-: dayanmak

süyrö-: sürüklemek, yerde çekerek götürmek

süyün-: sevinmek

süz-: 1. tos vurmak 2. süzmek

Ş

şalp et-: suya basarken “şalp” sesi çıkarmak

şalp: suya değme sesini taklit eden bir sözdür

şamal: rüzgar

şaştısı ket-: şaşalamak, şaşırmaq, sıkılmak

şatırat-: oldukça şiddetli çatırdamak

şatırata caa-: oldukça şiddetli yağmak

şattan-: sevinmek

şay: kuvvet

şayı ket-: kuvvetten düşmek

şek: şüphe, şüphelenme

şekten-: şüphelenmek, şüphe etmek

şıldıñda-: alaya almak

şıltoolo-: bahaneler bulmak

şilekey: salya

şordu: talihsiz, zavallı

şorgolo-: sicim gibi akmak

T

taanıt-: tanıtılmak

taap: *bkz.* tap-

taap al-: bulmak

tabıl-: bulunmak

tabış-: hep beraber bulmak

tabuu: bulma, meydana çıkarma

tak: tam

tala-: parçalamak

talaa: kır

talgın-: çırpınmak

tamak: 1. yiyecek 2. gırtlak

taman: 1. taban, pençe 2. kenar

tamaşa: eğlence, hoşlanarak bakılacak şey

tamız-: damlatmak

tañ: şafak, tan

tañ at-: şafak sökmek

tanı-: tanımak

tap-: bulmak, ele geçirmek

tap ber-: vurmak için el kaldırmak

tar: dar

tars et-: şiddetli takırtı yapmak

tars: takırtı

tart-: 1. birisine çekmek 2. çekmek, sürüklemek

tartay-: uzamak, sivrilip yukarıya doğru çıkık durmak

taş: taş

taşta-: 1. atmak 2. baş fiilin ifade ettiği manaya kesinlik veren bir yardımcı fiildir

tat-: yemek, tadına bakmak

taygan: tazi

taykı: kısa

taza: 1. temiz 2. çok, pek çok

tazalan-: temizlenmek

tegeren-: yuvarlanmak, dönmek

teñ: denk

tentek: yaramaz, muzip

tep-: tepmek, çifte atmak, ayakla vurmak

tepse-: çığnemek

ter: ter

terefi: derin

tetigi: işte öteki

tetigindeki: işte oradaki

tez: hızlı, çabuk

tezireek: çok çabuk, çabucak

tıgılı-: tıklamak, sokulmak

tığın: tıkaç, mantar, tıpa

tımızın: yavaşça, gizlice

tımtırakay: her biri bir yana dağılarak

tımtırakayı çık-: her biri bir tarafa dağılmak

tın-: dinmek, tamamlanmak

tınç: rahat, sakin

tınçlık: rahatlık, huzur

tınışa-: dinlemek, kulak vermek, gizlice dinlemek

tıptıptıl kırk-: tamamen kırpmak

tıt-: ditmek, atmak, perişan etmek

tıtın-: düşünmek

tıy-: düşmek

tigil-: dikilmek

tigil: öteki

tikçiliñde-: gözlerini faltaşı gibi açarak, hiddetle saldırmak

tike: doğruca, dimdik

tiken: diken

tikesinen tur-: dimdik durmak

tikte-: dimdik koymak, dikmek

tikteşip tur-: dimdik durmak

til uk-: laf dinlemek

til: dil

tilin soymoñdot-: dilini çıkarmak (*yılan hakkında*)

tint-: araştırmak

tiş kıçırat-: diş gıcırdatmak

tiş: diş

tişte-: ısırarak, dişlemek

tiy-: değmek

tiyiştüü: gerekli

tokoy: orman

tokton-: durmak

toktono al-: kendini durdurmak

toluk: tamamıyla

too etegi: dağ eteği

too: dağ

toot-: adam yerine koymak

top: yığın

topçu: düğme

topuk-: soğuktan şişmek, pek fazla üşümek

tos-: tutmak, uzatmak

tostoy-: kabarık, şişkin olmak

toy-: doymak, bıkmak

toyguz-: doyurmak

töl: döl

törtöö: dört tane

tumşuk: hayvan burnu

tur-: 1. ayakta durmak, ayağa kalkmak, durmak 2. bulunmak, oturmak 3. yardımcı fiil sıfatıyla işin sürekliliğini ve devamını gösterir

tura: ya

tuş-tuşka: her yana

tuş: yön

tuul-: doğmak

tuyak: hayvan tırnağı, toynak

tükö: (*tülkü ake*) tilki baba, tilki kardeş

tüktüy-: tüylü gözükmek

tülkü: tilki

tüp: alt, dip, kök

tüş çende: öğleyin

tüş kör-: rüya görmek

tüş-: 1. düşmek, inmek, sarkmak 2. yardımcı fiil sıfatıyla işin aniliğini ya da kuvvetini belirtir

tüş: 1. rüya, düş 2. öğle zamanı

tüşüp al-: düşmek

tüyül-: top şeklinde toparlanmak, kısılmak, büzülmek

U

ubada ber-: söz vermek, vadetmek

ubada: vaat

ubak: vakit

ubakta: zaman

ubaktı: vakit

uç-: uçmak

uçup ket-: uçmak, uçup gitmek

uçur: vakit, an

uçura-: karşılamak, rastgelmek

ugul-: işitilmek, dinlenmek

uk-: dinlemek, işitmek, duymak

ukta-: uyumak

uktap ket-: uyumak, uyuyup kalmak

uktat-: uyutmak

ulak: oğlak

ulant-: devam etmek

ulu-: ulumak

urgula-: birkaç defa vurmak

uşerden: oradan buradan, orada, burada

uşintip: öyle, o suretle

uşu: bu

uşul cerde: burada

uşunça: bunca, o kadar

uu: av

uula-: avlamak

uya sal-: yuva yapmak

uya: yuva

uypalan-: kırışıp top şekline girmek,
toparlanmak

uyuk: yuva, in

uza-: uzaklaşmak, uzağa gitmek

uzak: uzun (*zaman*)

uzunduk: uzunluk

Ü

üç: üç

üçün: için

ün alış-: seslenişmek

ün: ses, seda

üñkür: mağara

ürgülö-: uyuklamak, pinekleme

ürk-: ürkmek

üröy: ruh

üröyü uç-: ödü patlamak, korkmak

ürpüyt-: kabartmak

üst: üst

üy: ev

Z**zaar:** zehir**zamat:** vakit, an, zaman**zañgel:** kaya**zeynep:** Zeynep

BİBLİYOGRAFYA

“Kırgız Türkçesi Maddesi”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 22, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1975.

Bozkurt, Fuat, *Türk Dilleri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

Kırgız El Comoktoru, Kırgız SSR İlimder Akademiyası, Til Cana Adabiyat İnstitutu, Frunze Kırgızstan 1985.

Komisyon, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I (Kaynak Eserler Dizisi)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Şerbinin, V. G., *Rusça-Türkçe Sözlük*, Moskova 1989.

Yudahin, Prof. K. K., (Türkçeye Çeviren: Abdullah Taymas), *Kırgız Sözlüğü I-II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

Yudahin, Prof. K. K., *Kırgızca-Orusça Sözdük I-II*, İzdatelistvo Sovetskaya Entsiklopediya, Moskova 1965.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TALEP MERKEZİ